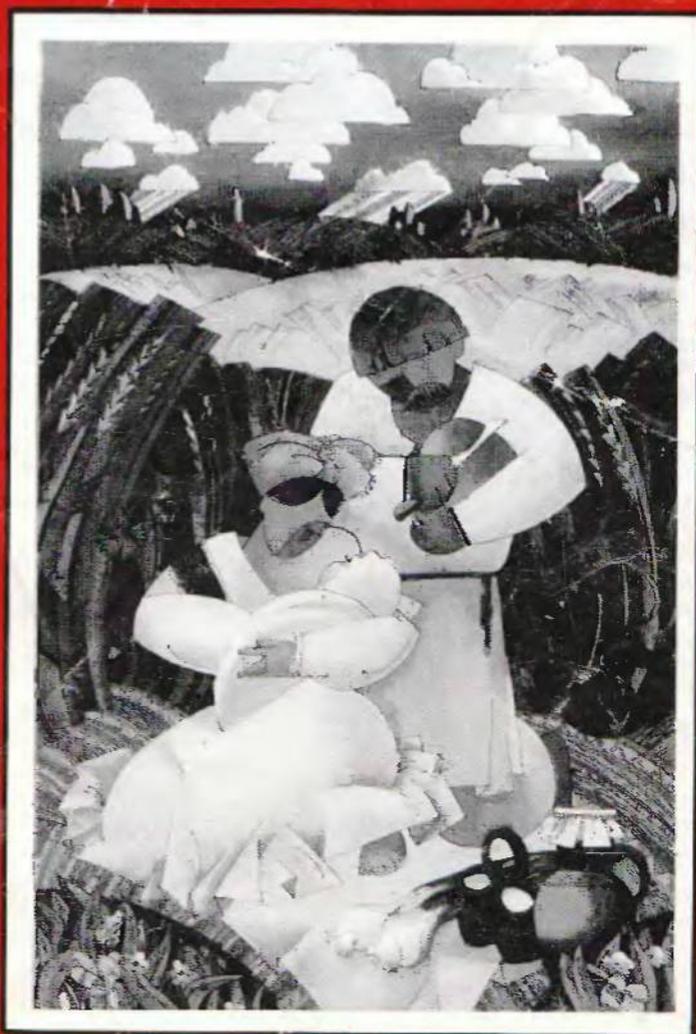

ЛЕМКІВЩИНА ЛЕМКІVSHCHYNA

РІК XVII, Ч. 3

ОСІНЬ — 1996 — FALL

VOL XVII, No. 3

НАША ЦІЛЬ: ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ
У ВІЛЬНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

OUR MOTTO: THE UNITY OF UKRAINIAN ETHNOGRAPHIC TERRITORY IN
A FREE UKRAINIAN STATE

ЛЕМКІВЩИНА LEMKIVSHCHYNA

ВИДАЄ ОРГАНІЗАЦІЯ ОБОРОНИ ЛЕМКІВЩИНИ В АМЕРИЦІ / PUBLISHED BY ODLWU, INC.

РІК XVII, Ч. 3

ОСІНЬ — 1996 — FALL

VOL. XVII, No. 3

Богдан Ігор Антонич: Осінь	1
О. Жеплинська, Ст. Кищак: З посвятою до рідного народу і його культури	2
Мирослав Ханас: Лицарі чести (I)	6
Д-р Ярослав Мокляк: Лемківський сепаратизм у Польщі — політичні аспекти	10
Микола Щербак: Дніпро	11
Любов Проць: Чебрець і пісня	13
Ст. Ванчицький: Огляд українського суспільного життя на Лемківщині (1918-1944) (III)	14
Lemkivshchyna:	
Prof. P. J. Potichnyj: The Lemkos in the Ukrainian National Movement (II)	18
The Common Declaration by the President of Ukraine and the President of Republic of Poland	21
Andrij Chomyk — an artist who paints on glass	23
К. Гуцал-Бібрецька: Моє село — мій Божий рай (II)	24
Ярина Коваль: Захмарене сонце пам'яті	26
Галина Вандзеляк: Всміхнись... ..	27
У Варшаві відбувся III З'їзд ОУП	28
І. Кирилюк: "Мареничі" з концертами на Підляшші	28
В. Кікта: Нові книжки о. д-ра Д. Блажейовського	29
Марія Дупляк: Наші меценати	30
Геннадій Удовенко приїхав до США	31
М. Д.: Відділи ООЛ влаштували спільний пікнік	31
В. Кікта: В пам'ять св. п. Є. Федоронька	32
Замість квітів... ..	32, обкл.

На обкладинці: Андрій Хомик. "Родина". Скло.
On the cover: Andrij Chomyk. "The Family". Oil on glass.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: *Марія Дупляк (гол. редактор), Зенон Войтович, Іван Гвозда.*
EDITORIAL BOARD: *Marie Duplak (Editor-in-chief), Ivan Hvozda, Zenon Wojtowych.*
Адміністратор — *Корнело Бабяк* Administrator — *Kornylo Babiak*

Мистецьке оформлення обкладинки Михайла Черешньовського
Cover design by Mykhailo Cheresniivskyi

КРАЙОВА УПРАВА ООЛ

ЕКЗЕКУТИВА

Марія Дупляк	голова
Зенон Галькович	1-ий заст. голови і реф. зовнішніх зв'язків
Володимир Кікта	2-ий заст. голови
Зенон Войтович	секретар
Стефан Косцьолек	скарбник
Іван Гвозда	член екзекутиви
Мирон Мицьо	член екзекутиви
Микола Дупляк	член екзекутиви

РЕФЕРЕНТУРИ

Юрій Ковальчик	допомоговий
Корнело Бабяк	організаційний
Стефан Гованський	музейний
Іван Гресь	культ.-освітний

ВІЛЬНІ ЧЛЕНИ

Іван Васічко	Василь Гаргай
Іван Філь	Теодор Малиняк
Ярослав Кравчишин	Петро Русинко

КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ

Михайло Даїман	голова
Теодор Полянський	член
Іван Ниціт	член

ТОВАРИСЬКИЙ СУД

Іван Хомко	голова
Юліан Котляр	член
Анна Войтович	член

Адреса Крайової Управи ООЛ:
ODLWU, Inc.
P.O. Box 7, Clifton, NJ 07011-0007

Адреса Редакції та Адміністрації:
"Lemkivshchyna" Magazine
P.O. Box 7
Clifton, NJ 07011-0007 USA

Printed in USA by COMPUTOPRINT Corp.
35 Harding Avenue, Clifton, NJ 07011
Tel: 1(201) 772-2166 Fax: 1(201) 772-1963

Маріян Райтар: Церква Покрови Пречистої Богородиці в с. Команча, Лемківщина. Дерево.

Богдан Ігор Антонич

ОСІНЬ

Дозрівають довгі дні, як ярі яблука.
лине листя з лип,
плине воза скрип,
коло лісу колом ліється вигук зяблика.

Палиться під захід сонця неба палуба,
от отара в отаві,
сизі мряки сиваві,
в яслах яру ясний ятер ятрить яструба.

П'яне піяно на піяніні трав
вітер заграв.

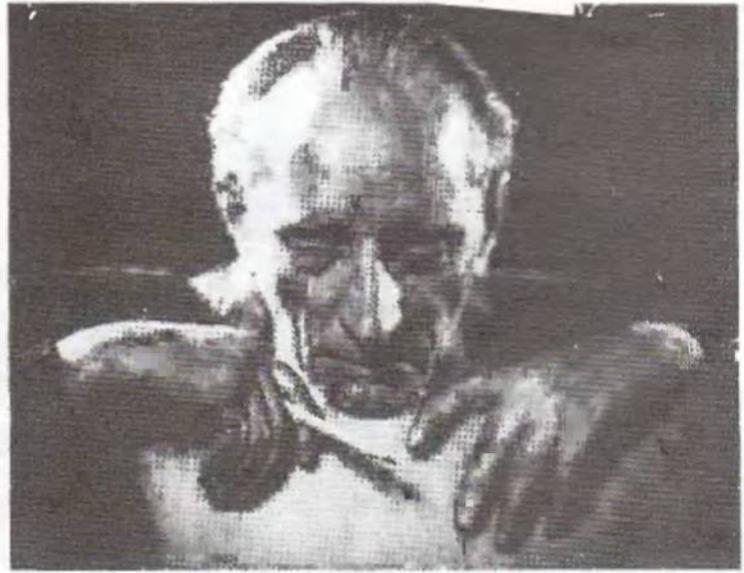
Спіють дні все менші, нерівні,
піють по півночі півні

і
ості, осокори,
рій ос
і ось
вже осінь

і
о
осінь
інь
нь.

**ДО 100-ЛІТТЯ
З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ**

**З ПОСВЯТОЮ
ДО РІДНОГО НАРОДУ
І ЙОГО КУЛЬТУРИ**

Лев Гец

13 квітня 1996 року минуло 100 років від дня народження українського мистця Лева Геца. З цієї нагоди у Національному музеї у Львові, що на вул. Драгоманова 42, 30 травня цього року, відбулося відкриття виставки та вечір пам'яті. Влаштовані заходи зібрали чимало прихильників творчості цього визначного, проте маловідомого в Україні художника. На виставці були представлені малярські та графічні твори Л. Геца, що зберігаються в Національному Музеї у Львові, та твори з приватних колекцій. Доповнювали виставку листи, фотографії, документальні матеріали, багато з яких передав до музею сам художник, а також ксерокопії його рисунків, що сьогодні знаходяться у Римі. Вечір ще раз підтвердив, що творчість мистця цікава, багатогранна і вимагає серйозного наукового дослідження.

Лев Гец народився у Львові. Тут пройшли його дитячі та юнацькі роки. Та доля розпорядилася так, що дев'ятнадцятирічним хлопцем він покинув родинне місто, і повертався до нього час від часу, так і не оселившись тут назавжди. Залишилася нездійсненою його мрія передати свою творчу спадщину із Кракова до Львова.

"Кожний з нас повинен бодай частину, як не цілого себе, присвятити Україні". У цих словах Лева Геца уся його суть, його ество, кредо життя і

творчості. Його українського патріотизму неможливо відірвати від цілоти його багатогранної творчості. Талановитий маляр і графік, першорядний рисівник, засновник і директор музею "Лемківщина", археолог, реставратор ікон, педагог і громадський діяч. Кожна із сторінок його діяльності вимагає серйозного вивчення та належного пошанування.

Природа творчості Лева Геца невід'ємна від його життя, яке пройшло у виїняткових обставинах і виїняткових часах.

Малярський хист у Лева Геца проявився ще в дитячому віці, коли він, учень української народної школи ім. Маркіяна Шашкевича дивував своїми вигадливими рисунками усю шкільну дітвору. Згодом Л. Гец намагається розвинути свої здібності у Мистецько-промисловій школі, де навчається на відділі архітектури. Проте через матеріальні обставини хлопцеві доводиться працювати робітником на будові. У тому часі він знайомиться з професором Львівської політехніки Іваном Левинським. Той в свою чергу знайомить Л. Геца з художником Олексою Новаківським. Відвідини майстерні визначного мистця, спілкування з ним зроджують в душі 17-літнього юнака рішучу думку посвятити своє життя лише мистецтву, його вищим завданням.

Ранній період творчості Лева Геца співпадає з часом його перебування у лавах Українських Січових Стрільців. На самому початку своєї мистецької праці Лев Гец перебирає на себе обов'язок відтворити цілу епопею героїчної місії Січового Стрілецтва. "При У.С.С. цілими днями мовчки малював", — зізнається він в автобіографічному листі до Осипа Назарука. Перші рисунки стрільця Л. Геца з'являються у 1916 році в часописі українського студентства "Шляхи". У цьому ж році у Пісочній художник розпочинає працю над "Антологією Стрілецької творчості", яка триває півтора року. Сьогодні з перспективи часу ця книга має неоціненну вартість як мистецький документ тієї доби. Складається вона з оригінальних рисунків стрілецьких мистців, в тому числі і Л. Геца (ix 111), та графічно виписаних текстів поезії і прози, серед яких вірші Романа Купчинського і Василя Бобинського. Подана вона у стилі панівного тоді символічного модернізму і дуже добре передає тодішні українські настрої періоду Першої світової війни. Нині "Антологія" зберігається у Римі в монастирі оо. Василіян, куди передав її сам художник. За час перебування в У.С.С. Лев Гец виконав понад 300 рисунків. У Національному музею у Львові зі стрілецького періоду творчості Л. Геца зберігаються лише чотири — "Автопортрет при праці" та "Родина утікачів" з 1916 року і два рисунки з 1917 року галицьких церков — "Церква з 1708 року в Черниці" та "Церква з 1893 року в Пісочній".

У перші дні визвольних змагань за Львів в листопаді 1918 року Л. Геца поранено в обидві ноги. Після тривалого лікування його як військовополоненого поляки відправляють до табору інтернованих у Домб'є під Краковом. Тут він продовжує активно працювати як художник. У своїх спогадах Л. Гец згадує: "Я скоро роздивився в домб'єнському життю, сам взяв участь в нім і постановив зладити пам'ятну книгу під назвою "Домб'є" — занотувати все те, що у грудях не одного щеміло під ту тяжку хвилю в неволі... Нехай цей збірник стане на довгі часи золотою пам'яткою для кожного українця". Разом зі своїми товаришами з Гуртка артистів-малярів на Домб'ю Лев Гец створює серію рисунків зі сценами таборового життя (в таборі було до 12 тис. в'язнів, з яких майже половина загинула з голоду й від тифу), портретами визначних діячів української культури, політичного світу і української церкви. Альбом

"Домб'є" сьогодні теж зберігається в Римі і як "Антологія" є неоцінним мистецьким документом тих днів.

Після звільнення з табору на початку 1920 року Лев Гец вступає до Краківської Академії мистецтв. У вступі художникові допомагають директори "Народної Торгіалі" М. Лазорко і М. Заячківський, а в подальших студіях професор К. Студинський, лікар-меценат В. Овчарський, та інші прихильники його творчості.

Нова атмосфера в Академії, така неподібна до недавно пережитих років, дає змогу зосередитися над чисто мистецькими проблемами. Лев Гец наполегливо студіює малярство у Станіслава Дембницького, графіку у Яна Войнарського, багато працює. Він, живий та енергійний, стає активним експонентом багатьох виставок, зокрема Гуртка Діячів Українського Мистецтва у Львові, до якого вступає 7 листопада 1922 року. Вже в Академії, маючи за плечима багатий творчий досвід з У.С.С., Л. Гец стає справжнім віртуозом у рисунках. І ніхто з його колеґ під тим оглядом не міг рівнятися з ним. За час навчання в Академії (1920-1924 рр.) Л. Гец виконав 350 рисунків, які, на жаль, розгубилися між людьми у Сяноці під час Другої світової війни. Окрім рисунку, Лев Гец пробує свої сили у різних графічних техніках: суха голка, мідерит, літографія, дереворит. У Національному Музею у Львові зберігаються з періоду навчання у Кракові 8 рисунків художника — зображень старих дерев'яних церков з околиць Буська, що на Львівщині, та 2 дереворити з зображенням вчителя Л. Геца — художника Олекси Новаківського.

Після закінчення Краківської Академії мистецтва Лев Гец повертається до Львова. Проте не знаходить праці у Львові і 1 січня 1925 року приймає посаду учителя рисунків у гімназії в Сяноці на Лемківщині. Тут розпочинається один з важливих і плідних періодів його творчості — сяноцький.

Як педагог сяноцької гімназії, а згодом жіночої семінарії та народної школи, працював на протязі 14-ти років, успішно склав усі іспити й одержав диплом професора. Проте лише педагогічна праця не могла задовільнити малярські амбіції Л. Геца.

В період перебування на Лемківщині Лев Гец створює чимало акварелей, рисунків, працює у різних графічних техніках, проте основну увагу зосереджує на олійному малярстві. Місту Сяноку, його мальовничим околицям, а особливо різним міським закутинам присвячує художник свої архі-

тектурні пейзажі — "Сянік", 1930 р., "Старі дома в Сяноці", 1931., "Манастирські сходи у Сяноці", 1931 р., "Сяноцька синагога", 1931 р. та багато, багато інших.

Про Лева Геца, як про першого і єдиного в той час маляра у Сяноці, пише Р. Дзієшинський: "...складав сенсацію для цілого міста. Ставив мольберт на ринку або на роздоріжжі вулиць і сидав на маленькім кріселку. Довкола громадилися люди, оглядали і дивувалися". А мистець "...задивлений у малювання об'єкту, тягнув пензлем по полотні, вичаровуючи сяноцькі завулки". Проте це не було малярство спокійне. За своїм темпераментом воно близьке до експресіонізму. Надихане суб'єктивними переживаннями, оповите сумом і неспокоєм. "Твори Льва Геца", — зазначає П. Ковжун, — "це його окремий світ, що належить виключно йому одному — світ ним виплеканий і пережитий по свому".

Мистецтво художника привернуло увагу Асоціації Незалежних Українських Мистців у Львові, яка і влаштувала у лютому 1934 року персональну виставку його праць та видала до 25-ліття творчости монографію пера Павла Ковжуна. Влаштована АНУМ виставка пройшла з великим успіхом і принесла Л. Гецу ім'я "маляра інтимних закутин".

Перебуваючи на Лемківщині, Л. Гец звернув увагу не лише на мальовничість лемківської природи, але й на багатство й архаїчність форм лемківського мистецтва та потребу його збереження.

Чи не найбільшою заслугою Лева Геца у ділянці української культури є заснування у 1930 році у Сяноці музею "Лемківщина", який за короткий час став справжньою скарбницею матеріальної та духовної культури лемків як етнічної групи українського народу. За період існування музею (1930-1944 рр.) його працівниками було досліджено 106 сіл Лемківщини та зібрано понад 8 тисяч експонатів. Серед найцінніших експонатів була збірка давніх лемківських ікон та рукописних церковних книг. Неабияку мистецьку вартість склали збірки фелонів, антими́нсів, церковних чаш, церковної різьби, нумізматики, а також збірка лемківського одягу, прикрас, вишивок та писанок. Кожний експонат незаперечно доводив автотонність лемків на своїх землях.

Лев Гец, за словами Івана Кедриня, вважав музей "своєю дитиною та піклувався ним як батько". Тому утрата цієї мистецької дитини влітку 1944 року була для нього великою трагедією.

Сяніцький замок. Тут знаходяться твори Л. Геца.

Зібрані Л. Гецом скарби перебрав Історичний музей у Сяноці. На відкритті посмертної виставки Лева Геца у Нью-Йорку у 1974 році Святослав Гординський ствердив той факт, що найкращі ікони Сяніцького музею, широко виставлювані в західному світі як "польські ікони" та друковані німецькими видавництвами в кольорових великоформатних репродукціях, це ікони відкриті, відреставровані і законсервовані Л. Гецом.

Після Другої світової війни Лев Гец переїжджає до Кракова. У 1951-1958 рр. викладає рисунок у Краківській Академії мистецтв. Завдяки своїй великій любові до мистецтва здобуває симпатії в молоді. Через слабе здоров'я він менше вправляється в малярстві, віддаючи перевагу рисунку. Протягом 1956-1962 рр. з-під його вправної руки виходить 450 рисунків під загальною назвою "Старий Краків", які згодом у 1966 році до 1000-ліття міста дарує історичному музеєві Кракова. Частина цих праць видана друком у 1958 році в альбомі "Давні майданчики і подвір'я Кракова в рисунках Лева Геца". У своїх рисунках Л. Гец зумів з надзвичайною майстерністю, легко і невимушено вловити неповторну чарівність архітектурних пам'яток і поезію старих вулиць, провулків, під'їздів, подвір'їв Кракова. Рисунки Л. Геца посідають не лише велику артистичну вартість, але завдяки своїй правдивості документальну вартість, яка зростає в міру того як спливає час, і як поступово розбудовується місто, адже більшість рисунків представляють об'єкти, які вже не існують чи не існують у такому вигляді, а якому зафіксував їх художник.

За 50 років своєї творчої діяльності Лев Гец створив понад 3200 рисунків, акварелій, олійних

*З глибоким жалем ділимося сумною вісткою
з членством ООЛ та всією українською громадою,
що в середу, 9-го жовтня 1996 року
відійшов від нас на поклик Всевишнього
колишній голова
Крайової Управи Організації Оборони Лемківщини
в Америці,
зараз референт зовнішніх зв'язків КУ ООЛ,
член Світової Федерації Лемків,
член Ради Директорів Фондації Дослідження Лемківщини,
визначний суспільно-політичний і громадський діяч*

св. п. МИКОЛА ГРИЦКОВ'ЯН

нар. в селі Березка, львівського пов., Лемківщина, Україна.

*Дружині покійного, шановній пані Лесі,
дітям Христі, Стефі і Миколі та всій родині
висловлюємо глибокі співчуття.*

ВІЧНА ЙОМУ ПАМ'ЯТЬ!

КРАЙОВА УПРАВА

ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ ЛЕМКІВЩИНИ

картин, дереворитів. Виставляв свої твори на багатьох виставках у різних країнах світу — Польщі, Чехословаччині, Франції, Австрії, Німеччині, Італії, США. Його праці зберігаються у 12-ти музеях світу, зокрема у Києві, Львові, Сяноці, Кракові, Римі, Софії, Відні, а також у приватних колекціях. Його творчість стала темою близько 800 публікацій у газетах і журналах.

Л. Гець постійно підтримував творчі контакти з Львівським музеєм українського мистецтва. До його архіву мистець надіслав чимало цінних матеріялів про себе — документи, листи, фотографії, тощо. Саме сюди він хотів передати свій творчий доробок. Проте в тогочасних умовах, коли все вирішував не Львів, не Київ, а Москва, це було неможливо.

Помер художник 16 грудня 1971 року у Кракові. Як писав С. Гординський, з Гецом відійшла одна з найбільших творчих постатей нового українського мистецтва. Нехай його життя, сповнене невтомної творчої праці та незгасаючої любові до України, стане прикладом для сучасних та майбутніх українських поколінь.

16 червня ц. р. Товариство "Лемківщина" організувало вечір пам'яті Лева Геца. Вступне слово виголосив голова крайового Товариства "Лемківщина" професор Іван Щерба. Він коротко ознайомив багаточисельну публіку з творчим надбанням професора Лева Геца і представив молодого доповідача Оксану Жеплинську, яка зробила всебічну доповідь про особисте життя мистця. Учасники вечора висловили побажання ширше пропагувати творчість ще досі маловідомого на Україні художника Лева Геца, а особливо переселенням з Лемківщини, який так багато зробив для вивчення та популяризації лемківського мистецтва. Окраскою вечора був виступ народної хорової капели "Лемковина", яка виконала лемківські народні пісні, і слухачі зі сльозами на очах сприймали їх. Диригував хором заслужений діяч культури України лемко Іван Кушнір. Вечір надовго залишиться в серцях слухачів.

**Оксана Жеплинська,
Степан Кищак**

ЛИЦАРІ ЧЕСТИ

Серед багатьох прізвищ громадсько-політичних діячів, що прислужилися рідному народові в різні періоди національного відродження зустрічаємо родину Старухів, а точніше — Тимотея Старуха — батька, сина — Ярослава, і сестру — Олю, яка сьогодні самотньо проживає у місті Тернополі в Україні. Родина Старухів, це родина українських патріотів, яка в часи жорстоких випробувань не зрадила національної ідеї, і залишилася їй вірною до кінця. Тимотея Старух — уродженець Лемківщини знайшов благодатний ґрунт для патріотичної і дипломатичної роботи в Тернопільщині, натомість його нащадки, і в першу чергу син Я. Старух присвятив своє життя розбудові Української Держави і останні роки свого молодого життя працював в Закерзонні в ранзі Крайового Провідника ОУН.

Народився Тимотея Старух 27 листопада 1860 р. в с. Бережниця Вижня, Ліського повіту, на Лемківщині. У 1880 р. розпочав службу у 2-му полку уланів австрійської армії в околиці Відня. Через три роки він звільнився з армії, вступив на службу до жандармерії і всюди допомагав українському населенню будучи у формі австрійського жандарма. Через те не мав симпатій від "власть імущих", які часто міняли місце роботи Т. Старуха у Східній Галичині.

"Коли батько відчув і усвідомив ту принизливу ситуацію, в якій він перебував на службі в цісаря, — згадує дочка Оля, — поставив собі за мету самотужки оволодіти грамотою, засвоївши німецьку мову, а з часом вивчати право і зайнятись громадсько-політичною діяльністю. Цієї мети він добився за три роки служби".

У 1889 р. Т. Старух одружився в селі Золота Слобода (тепер Козівський р-н) з дочкою заможного економа. У 1901 р. дружина померла і залишила йому двоє діточок. Після семи років служби в жандармерії Старух пішов на пенсію (50 ринських — місячна пенсія — М. Х.). Отже число обов'язків не зменшилось, а збільшилось, бо ж треба було займатись вихованням дітей і вести

домашнє господарство, що нараховувало 16 моргів поля. Крім того, в цей же період майбутній посол до австрійського парламенту активно включився в політичну передвиборчу боротьбу, але за браком 50 голосів одержав поразку.

Нова хвиля розбудови української державності припала на період, коли в село Золоту Слободу прибув учитель Іван Рижевський і колишній австрійський жандарм (вже тоді на пенсії — М. Х.) Тимотея Старух. Завдяки їх старанням перед початком Першої світової війни чимало дітей місцевих селян почали відвідувати школу. І не тільки школу початкову, але й гімназії, учительські семінарії, торговельні школи і т. п. Всього у школах різного типу на той час нараховувалось біля 200 учнів Золотої Слободи, в той час як у селі проживало 2000 мешканців.

З приходом до Слободи Т. Старуха було засновано читальню "Просвіти". Її першим головою було обрано Т. Старуха. До читальні почало горнутися дедалі більше громадян, поскільки вона стала не тільки центром культурно-виховної роботи в селі, але й водночасно центром політичним, поскільки в 1906-1908 рр. розпочалась активна робота у передвиборчому русі. Зросло патріотичне піднесення, та зацікавлення національним рухом з боку навіть тих селян, які не мали початкової освіти.

В 1907 році австрійський уряд запровадив загальне виборче право. В цьому ж році Бережанська виборча округа обрала Старуха послом до австрійського парламенту, а в 1911 році він здобув мандат до Галицького сойму у Львові. "Не було села у виборчій окрузі, — згадує д-р В. Бемко, — в якому Т. Старух не мав би віча... Під час соймових чи парламентських відпусток-перерв, посол Старух об'їжджав свою округу, проводив сотні вічів, інформуючи виборців про хід політичних справ... Вічами він пробуджував політичне зацікавлення серед мас, та політично їх освідомлював".¹

В цей же період під керівництвом Т. Старуха було підготовлено і успішно проведено в селі два

1. В. Бемко. "Бережанська земля". Історично-мемуарний збірник. — Нью-Йорк—Париж—Торонто—Сідней. 1970, ст. 44.

*Кандидат історичних наук, доцент Тернопільського Інституту народного господарства.

великі страйки проти поміщика. Якщо до початку страйку селяни одержували за свою роботу на фільварку у жнива 15-ий сніп, то після страйку поміщик змушений був платити 8-ий. У 1908 р. було створено кооперативу "Сила", в якій досить діяльними були директор школи Рижевський, о. Горбачевський, Ілько Косів, Петро Шанайда, Лев Васильковський, Григорій і Тома Гуцали. Одночасно Старух організував "Комітет будови читальні" тобто нового приміщення читальні і добився закупівлі площі під її забудову за 5 австрійських корон. На той час Старух вже був обраний послом до австрійського парламенту у Відні, і частину своїх громадських справ передав своєму заступникові у громаді Василеві Кіналю. У 1909 році будівництво читальні довжиною 33 і шириною 9 м було закінчено. Тут, у новому приміщенні читальні почали діяти крім театральної залі і бібліотеки сільська крамниця і каса взаємодопомоги, вплив якої дуже швидко відчули селяни.

Приблизно в 1910 р. посол Старух заснував товариство "Січ" (одне із перших на Бережанщині — М. Х.), а при цьому і духову оркестру, яка часто виступала на різних національних імпрезах, а також в церкві під час Богослуження. Характерно, що протягом всього життя Т. Старух постійно приділяв увагу вихованню молоді, залучаючи її до діяльності в товариствах "Січ", "Сокіл" чи в товаристві "Секція Українського Студентського Союзу", що гуртував студентську молодь в Бережанах. "... Молодь — це наша будучність, а молодим треба вчитись. Хто ж навчить їх, як не ми старші", — любив не раз говорити Старух. В цьому ж дусі виховував своїх дітей.

День 27 червня 1914 року... З Бережан до Львова виїхав спеціальний поїзд на святкування 100-річчя від народження Т. Шевченка. Мав відбутися січово-сокільський Крайовий здвиг і святковий коцерт. Поїзд прикрашений квітами і національними прапорами збирав на кожній станції січове братство. Вже у Львові пролунали пророчі слова великого поета Б. Лепкого:

"Чи чуєте підземний стон?
Ломить кордон!...
А я вам кажу день іде,
І йде така година,
В котрій кордонів жадних не буде!...
А я вам кажу, майте слух
І позір тому дайте,
Що близька хвиля заверюх"...

Тимотеї Старух

І серед того радісного піднесення духу немов повіяло морозним вітром — наче грім з неба — війна. Світова війна перервала політичну кар'єру Т. Старуха, бодай на деякий час. На донос московфілів, його заарештували в червні 1915 р. при відступі російських військ з Галичини. У 1917 р. Т. Старух повернувся на Батьківщину. Але вертаючись з Росії, він затримався у Києві, де в той час відбувався другий військовий з'їзд майбутніх збройних сил України.

Збериглися спогади Т. Старуха про його виступ на військовому з'їзді, які на наш погляд мали принципове значення для розбудови української державності і в недалекому 1917 р. і в нелегких умовах сьогодення.

Другий військовий з'їзд у червні 1917 року, на якому було 1976 делегатів від одного мільйона сімсот тисяч українських вояків, виразно і послідовно домагався проголошення самостійності України і формування окремих військових українських частин. Цей з'їзд був послідовним в розумінні досягнення самостійності України, ніж перший з'їзд, який відбувся 18 травня цього ж року і який відстоював не стільки ідею самостійності України, скільки ідею автономії. На цьому ж II з'їзді виступив Т. Старух принципово сформувавши свою позицію в питанні майбутнього України.

"Що торкається автономії для України, що ви її домагаєтесь, — говорив Т. Старух, — то ми,

галицькі українці, стоїмо на принципі самостійної України, незалежної української держави і від цього домагання ніколи не відступимо. Ви, надніпрянські українці, тому вхопилися за цю автономію, бо не бачили, як вона в практиці виглядає. Я живу в Галичині, там ми маємо автономію, то я вам скажу, як вона виглядає.

Ви бачили пана, що йде на прогулюк та веде з собою пса на ланцюгу? Оце той пес має таку "свободу", його автономія така довга як довгий панський ланцюжок... Так буде в Україні з такою автономією при Росії. Усіма справами заграничними, валютними, військовими, судовими, загально-освітніми буде керувати Росія, а вам лишиться платити податки, давати солдатів, а в найліпшому випадку дозволять вам заспівати козачка та дірявий міст направити. Так, а може ще гірше виглядатиме ваша автономія, поки Україна буде прив'язана до Росії, як ця собака на ланцюжку... Коли б ми нині ухвалили автономію, тоді Вілсон скаже про нас: "Раб хоче бути рабом"!...²

Реакція публіки на промову Старуха перевершила всі сподівання. Учасники з'їзду влаштували їм гучну овацію, а член президії М. Міхновський його розцілював з радости, як однодумця. Цією ж промовою вкрай був обурений В. Винниченко, тодішній прем'єр уряду України. На запитання В. Винниченка, хто дозволив так говорити?!, Т. Старух відповів, що він не потребує від нікого дозволу, бо він є законним репрезентантом українського народу. В той час В. Винниченко стояв відкрито на позиціях соціалістичних. "Ми всі називали себе соціалістами: соціал-демократи..., соціалісти-революціонери, соціалісти-федерати, соціалісти-самостійники. Все соціалісти..."³

Змушений був Винниченко також визнати несподіване і підозріле ставлення українських партій до рідного народу. "... Наші народні маси, яких ми так безсовісно, так дурнуvато й несправедливо обвинувачували в недостатці національної свідомости, патріотизму, любови до рідного краю й т. п... мали дійсну любов до свого краю й дійсний український патріотизм".⁴

Ось такими чіткими були розходження між тими, що опирались своїми знаннями на вченні Шевченка й Міхновського, і тим, що вчилися мудрости у Маркса.

В час української державности Т. Старух був комісаром (посадником) м. Бережан. Брав участь у делегації ЗО УНР (Західних областей Української Народної Республіки), яка прибула до Києва в січні 1919 р. Його було обрано першим заступником голови Трудового Конгресу в Києві. З відступом Української Галицької Армії Т. Старух виїхав з Галичини. В Орині, біля Кам'янця-Подільського його було заарештовано жандармами тодішньої "союзної" польської армії в 1920 р. До 1921 р. довелось перебувати спочатку у бережанській, а потім у львівській тюрмі, в яких придбав ще одну хворобу — туберкульозу. У січні 1921 р. Т. Старух був звільнений з тюрми під наглядом поліції. Помер 21 квітня 1923 р.

У спадщину для нащадків Т. Старух залишив яскравий приклад самовідданного служителя України, ідеал української самостійности. Отож повертаючи народові забуті або маловідомі сторінки його історії, візьмімо з собою водночас в дорогу до національного відродження краплину національного патріотизму, яким була вщерть наповнена натура Т. Старуха.

Я. Старух — особистий товариш головнокомандуючого УПА, ген. хор. Романа Шухевича — "Тараса Чупринки", починаючи з студентських років. Його життєвий шлях — це тема для дослідження багатьом історикам та письменникам, це гордість і зразок для українських поколінь. Але його біографія починається від його славного батька, визначного патріота і дипломата, що жив і творив на Бережанщині.

Невідомий автор "Історії УПА", що була видрукована в 1990 р. зазначає, що "про боротьбу УПА й підпілля на Закерзонні існує найбільше звітів, матеріалів, спогадів, свідчень, пресових нотаток і коментарів. Між ними є значна кількість учасників цієї боротьби. Це все каже нам сподіватись, що масова збройна боротьба на Закерзонні стане, скоро, предметом обширних і вичерпних студій".⁵ З твердженням невідомого автора можна і треба було б погодитись, бо дійсно літератури по назва-

2. "Бережанська земля", ст. 499.

3. В. Винниченко. "Відродження нації". Ч.П.—Київ—Відень. 1920, ст. 89.

4. Там же, ст. 135.

5. "Історія УПА". (Автор і видавництво невідомі). 1990 р., ст. 150-151.

Лев Зацний, Ярослав Старух, Федечко-Ярема

ній проблемі появилсь чимало, але річ у тім, що цієї літератури далеко не вистачає тут в бібліотеках, наукових установах і навчальних закладах України. В даному випадку не володіємо і ми відповідною інформацією, відштовхуючись від якої хотіли б і могли взяти участь в дискусії з даної проблеми. Але поскільки в нашому розпорядженні літератури є обмаль — ставимо собі за мету значно вужчу тему дослідження, а саме: розкрити маловідомі сторінки життєвого шляху і ті обставини, в яких діяв і загинув один із соратників С. Бандери, член Проводу ОУН-б, провідник ОУН на Закарпатті в 1945-1947 рр. Ярослав Старух — "Стяг", "Столяр", "Синій", "Вольт".

Будучи ще студентом Львівського університету Я. Старух був активним учасником наукових дискусій, які проводились в Українському академічному Домі, який можна було порівняти в деякій мірі із Запорізькою Січчю. Тільки на Січі козаки вправлялись в боях на шаблях, а в Академічному Домі студенти вправлялись володіти словом, щоб і найспритнішого і кмітливішого опонента "зігнути в козячий ріг". Дискусія в духовому рості людини мала і має велике позитивне значення, бо вона не тільки виробляє швидкість думки і орієнтації, але й змушує дуже солідно працювати над своєю особистою освітою, займатись самовдосконален-

ням. Варто було б сьогодні цю несправедливо забуту традицію навчання відродити в середній і вищій школі.

В 1939 р. територія західно-українських земель була зайнята більшовиками, тому значна частина західних українців прибула в Краків, не бажаючи залишатися під більшовицькою окупацією, який вже в той час був окупований як і вся Польща, німцями. Тут у Кракові вже діяв утворений комітет, який ставив за мету надавати допомогу втікачам, велика кількість яких прибувала до Кракова. У своїх спогадах про цей період Микола Климишин — один з видатних і провідних членів ОУН, керівник похідної групи "Центр" лише про Я. Старуха: "Одним із найактивніших членів комітету був Старух; він так працював, що здавалося хоче надолужити той час, що його він втратив у польській тюрмі. Ніхто не міг йому дотримати темпа в праці. Це була людина невичерпної енергії, ідей і починів".⁷

Далі буде

6. Климишин Микола. "В поході до волі". Спомини. Том 1. — Торонто. — Видання Ліги Визволення України і Дослідного Інституту Студіюм. 1975, ст. 313.

7. Климишин Микола. "В поході до волі", ст. 241, 268.

ЛЕМКІВСЬКИЙ СЕПАРАТИЗМ У ПОЛЬЩІ — ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ

На протязі останнього десятиріччя, як в історіографії так у засобах масової інформації в Польщі, з-посеред українських гірських етнографічних груп найбільшої популярності досягнули лемки. Рідко там чути про гуцулів, ще рідше про бойків. Зацікавлення лемками набрало суто політичного значення. Щораз частіше поширюється думка про окремих лемківський нарід, наголошувана невеликою кількістю осіб. З другого боку українська інтелігенція у Польщі намагається пояснювати забуті сторінки історії Лемківщини, і таким чином применшувати шкідливі внутрішні роздори. Мета цієї статті — звернути увагу читачів на історичний розвиток лемківського сепаратизму, явища по-суті політичного, що було тісно пов'язане з процесом формування модерної української свідомости в Західній Україні.

Лемківський сепаратизм був наслідком своєрідної політичної ситуації, що була створена в українському середовищі Галичини після подій революції 1848-1849 рр. У другій половині XIX ст. в Австро-Угорщині, паралельно з іншими народотворчими течіями проходив процес формування української національно-політичної свідомости серед русинів. Русійною силою цього процесу був народний напрямок. З противної сторони, існували серед тодішніх русинів консервативні течії, які гальмували його розвиток знаходячи підтримку в деяких районах Галичини, зокрема серед частини населення Карпат. Консервативні позиції існували в продовжуванні створеного на протязі віків способу життя. Були позитивним явищем, коли мається на увазі збереження скарбів народної культури. Сягнули вони також сфери релігійного життя дотримуючись русько-візантійської традиції. З другого боку, однак, відторгнули нові ідеологічні струми, що значно затримало процес творення національної свідомости серед гірської частини руського населення.

Розвиток модерної української національної свідомости в Галичині ґрунтувався на гострій, внутрішній боротьбі між представниками українського та москвофільського напрямків. Слід вказати на те, що Лемківщина наприкінці XIX ст., як висунена глибоко на захід частина українських етнографічних земель, залишалася позаду освідомлюючої праці української інтелігенції, що сприяло розвиткові проти-українських концелцій. Наступ москвофілів на Лемківщину був викликаний поразкою цього напрямку в осередках східної Галичини, в дев'яностих роках. В наслідок українсько-польського договору: Романчук-Бадені підписаного в 1890 р., москвофіли втратили позиції в Святоюрській консисторії у Львові — Лемківщина була для них компенсацією за втрату впливів на сході країни. Таким чином, москвофіли уперше розгорнули на Лемківщині структуральну діяльність своїх культурно-освітніх установ, зокрема Товариства ім. Михайла Качковського, читальні якого вже до Першої світової війни були майже у кожному лемківському селі. В той час, народовці не цікавилися провінційними районами, і щойно пізніше заактивізували свої сили. Ця ситуація створила неабиякі труднощі на самому початку політичного розвитку Лемківщини. Цілковито не сформоване політично лемківське населення опинилось перед фактом внутрішньої, партійної боротьби, яка прискорила формування національної свідомости.

Звичайно, широкомасштабна акція національно-українського напрямку ведена від початку XX ст. Просвітою, Сільським Господарем та іншими установами, привела до поширення серед русинів Лемківщини почуття приналежності до української нації. Всеж-таки частина лемків, яка скоріше увійшла під вплив москвофілів, діяльність народовців сприйняла ворожо. Розповсюдження народовцями нових тоді понять: "Україна", "український", замість вживаних від віків "Русь", "руський", викликало опір селян, які зовсім не були підготовлені до освідомлюючої праці, і не розуміли тодішньої геополітичної ситуації середньо-східної Європи.

В результаті Першої світової війни, лартійна

* Історичний Інститут Ягайлонського університету в Кракові, Польща.

боротьба увійшла в фазу гострого політичного конфлікту. Цей конфлікт знайшов своє відображення в укладі сил воюючих між собою коаліцій. Національний напрямок виступив на стороні Австро-Угорщини, а москвофіли прийняли сторону російської імперії. Наскільки співпраця народовців з віденськими властями мала тактичний характер, настільки програма москвофілів була по-суті російською — прав української нації на власну державу не визнавала і ставила за мету загарблення Росією українських земель габсбурської монархії. Ця поляризація політичних напрямків зумовила трагічне для української нації фізичне самознищення. Велика кількість москвофільських діячів, яка з вторгненням царських військ в Галичину співпрацювала з окупаційною адміністрацією, після поразки Росії під Горлицями була репресована Австро-Угорщиною. Лемківщина розділила долю решти західньо-українських земель. В лабета терору підпали не тільки діячі заангажовані в про-російському русі, але також населення, запламлене участю в москвофільських організаціях. Репресії застосовані відносно лемків, життя яких було глибоко пов'язане з традиціями предків, які вступали до москвофільських установ з патріотичних міркувань, викликали почуття розпачу та образи. В існуючих умовах, серед частини русинів — в тому числі й лемків — росла антипатія до української ідеї.

В трагічних обставинах війни, в австро-угорських репресіях брали участь окремі українські діячі. В судових процесах засуджували вони москвофільських активістів. Траплялися денунціації серед самих лемків. Слід зрозуміти умови тогочасного партійного конфлікту, який майбутня антиукраїнська пропаганда перенесла в площину етнічного конфлікту, а кривди отримані під час війни від партійних противників використано пізніше до розпалювання ненависти в рамках однієї національної групи.

Москвофіли в своїх пропагандистських цілях використали мартирологію русинів з Першої світової війни. Головною опорою цієї пропаганди був символ Телергофу, концентраційного табору в Стирії, в якому інтерновано осіб підозрілих у співпраці з Росією, або хоча б симпатизуючих царатові. В 20 роках, а зокрема в 30-их, талергофська трагедія виросла до розмірів легенди, яка формувала негативне ставлення до українців. У світлі цієї пропаганди талергофський табір був місцем загибелі

МИКОЛА ЩЕРБАК

ДНІПРО

*Ой, Дніпро, мій Дніпре,
Широкий та дужий*

Т. Шевченко

Душа вогнем горить: Дніпро — і Україна!
 Далекий небосхил, у шумі позняк...
 Я чую голоси — о, пісне солов'їна! —
 Як дужий твій потік гойдає байдаки...
 В поріві хвиля б'є — з глибин зрина уява —
 І весла, наче сміх, і піна, мов жива!
 Чи то Олег спішить, чи військо Святослава
 Шопомами блищить — із гирла випливає..
 З-за луку сонце, день, — то сила мгу зборона!
 В літаври вдарили — і стрепенувся Низ!
 Он кошовий іде і козаки довкола,
 І, наче помах крил, замаєли човни.
 Пливе за валом вал — шапки червоноверхі!
 Пливуть січовики, мов котиться прибій!..
 О, Дніпре славний мій! Знов чути шум тепер твій —
 Висока хвиля б'є — надходить буревій!

русинів-лемків, які постраждали в ім'я свободи Лемківщини, з вини українців. Легенду талергофу створювано за посередництвом спеціально полагджуваних талергофських торжеств. Їм надавано центрове значення (відбувалися у Львові) та регіональне (організоване у менших містах та багатьох селах). Переважно відбувалися під трьохколовими російськими прапорами (!). Доповнювали їх панахиди за померлими в ім'я православної ідеї, в'язнів мучеників. Для увіковічнення пам'яті жертв Талергофу встановлювано тзв. талергофські хрести, які мали свідчити про "злочини українців" відносно лемків. Хрести ці урочисто посвячували переважно православні священики.

Талергофські свята перетворювалися в антиукраїнські маніфестації, на яких виголошувало спеціально підготовлені реферати з антиукраїнським змістом. Виховувана в душі ворожості до української ідеї частина молоді Лемківщини зберігала цю ворожість в дорослому житті. Трагедія Та-

пергофу не була однак виключно трагедією лемків — вона була загально-українською трагедією. Значна частина інтернованих в Талергофі деклярувала українську національну свідомість. Були серед них визначні представники українського політичного та культурного життя, напр. Осип Назарук, Василь Маковський та інші.

* * *

Величезну роль у формуванні лемківського сепаратизму відіграла польська національна політика відносно української меншости, в період 1918-1939 років. Утворена після Першої світової війни II Річсполита Польська зайняла значну частину земель етнічно не-польських. Українське населення, яке проти своєї волі увійшло в її кордони ворожо відносилось до польської державности. В інтересах Речісполитої було послаблення політичного значення української меншости. Засобом для цієї мети було між іншим підпалюванням існуючих в українському середовищі партійних конфліктів і відцентрових тенденцій. На протязі першої половини 30-их років урядові кола створили комплексну програму впливу на українські етнографічні групи. Лемківщину, втиснену вузькою смужкою в простір польських поселень, піддано спеціальному впливові. З ініціативи Комітету Національностей при уряді, в 1934 році засновано Комісію з питань Лемківщини (*Komisja do Spraw Lemkowszczyzny*) з ціллю відірвання її від українського суспільно-політичного життя.

Теоретичною базою для діяльності цієї комісії була програма, розроблена творцями національної політики польської держави. У відношенні до лемків, це була теорія узагальненого типу психічного лемківського населення (*teoria typu psychicznego zbierowosci lemkowskięj*) опрацьована Владиславом Вельговським, урядником до спеціальних доручень при президії Ради Міністрів. Вельговський написав: "Лемки, як індивідуальність етнічно-культурна, характеризуються високим рівнем солідарности та прив'язаности 'до свого'. Менш здатні до діяльної боротьби за суспільне існування (...) — мають натомість значну силу опору в захисті своєї групової своєрідности. З цієї причини, вони як особовість збірна, мають багато характерних, міцно усталених рис, важко змінних з часом. Вони складають соціологічний тип 'constans' на рівні примітивної однорідної селянської свідомости, що

в значній мірі базується на усталених біологічних рисах, котрі гарантують тривалість загального інстинкту. Як бачимо, 'constans' соціологічний має за основу 'constans' біологічний. Звідси його тривалість".¹ Такими словами Вельговський окреслив косерватизм гірського населення, вказуючи одночасно напрямки впливів на лемків.

Остаточною метою політики уряду відносно лемків була їх цілковита польонізація. Програма тзв. продержавного пристосування лемків була запланована на сорокові та п'ятдесяті роки і поділена на окремі етапи. Перший етап враховував саме критерії психічного типу лемківського населення, вказані Вельговським, які вимагали винятково делікатного впливу, тому й був далекий від відвертої польонізації — зроджував натомість облуду про можливість національного розвитку лемків, як окремої національної групи. Цьому напрямкові підпорядковано всі ділянки суспільного життя, включаючи до агітації також римо-католицьку церкву. Адміністративна влада підтримувала староруські партії, тобто Руську Аграрну Партію і зокрема Лемко-Союз, льояльні по відношенню до держави, беручи до уваги їх антиукраїнські позиції. Українській літературній мові протиставлялася лемківська говірка, греко-католицькій релігії — православна релігія, натомість староруські тенденції в лоні греко-католицької церкви втиснуто в рамки Апостольської Адміністрації Лемківщини.

Виникає питання: яке було відношення самих лемків до польської національної політики на Лемківщині? Представники українського напрямку бачили Лемківщину в широкій перспективі загально-українських справ у державі. Докладно вважали, що вона йде про розчленування українського населення, зокрема в Краківському воєводстві. Натомість деякі лемківські кола зв'язані зі староруським та москвофільським напрямками, які мали свої центри у Львові, в зацікавленні державної влади Лемківщиною вбачали швидке вирішення багатьох жагучих проблем економічного та культурно-освітнього життя Лемківщини, бачили шанс суспільного авансу лемків. Державні власті планоно ізолювали Лемківщину від решти українських етнічних земель. Усували з Лемківщини інтели-

1. Władysław Wielhowski, *Myśl polityczna lemowska*, (1933), *maszynopys*.

ЧЕБРЕЦЬ І ПІСНЯ

Галера. Ніч. Ні зіроньки на небі.
Лиш душу біль просвічує до дна.
І щось у ній кричить йому, як лебідь, —
Страшні у парі ніч і чужина.

Як гірко серце мерзне на чужині!
Не раз уже здавалося — кінець.
Та на останній ниточці-хвилині
Його життя врятував чебрець.

Чебрець йому наспівував ночами,
І снилася криниця золота,
І рідна пісня рідними словами
Загоювала спечені уста.

І марилаь далека Україна,
І, мож не мож, а душе, воскресай! —
Його зціляла пісня солов'їна,
Та, що носив між люди Вересай.

Чебрець і пісня — криниці любові,
Пили діди з них, п'ють тепер сини...
Козак утік вклонитися Дніпрові,
І з ним утік чебрець із чужини.

Усе було: і курені на Січі,
Галери й битви, свити й постопи...
...Хай кұрить пил історії у вічі,
Щоб душі наші — світлими були!

генцію, котра пропагувала українську ідею. Ліквідували читальні Просвіти, одночасно сприяючи діяльності Товариства ім. Михайла Качковського. Розповсюдження серед лемків відчуженого від українців етнічного почуття стало посередницьким етапом, котрий провадив до повної асиміляції лемків з поляками. Лемківський сепаратизм був конче потрібний польським урядовим колам, які використали для своїх цілей суперечки в середині лемківського середовища.

Під час Другої світової війни сепаратистичні тенденції серед лемків не були експоновані. Німці більше зацікавлені були формуванням окремоти гірняків у Татрах. Натомість діяльність Українського Центрального Комітету в Кракові, що обіймала Лемківщину, сприяла розвиткові національного напрямку. Після війни населення Лемківщини стало об'єктом стапінських репресій нарівні з рештою українців у Польщі. Ставлення польської комуністичної влади до лемків черговий раз було частиною загально-української проблеми. В новий етап своєї історії — етап розпорошення — увійшли лемки з новим тягарем кривд. У відчутті сепаратистів, виселення 1945-1947 років були черговою тра-

гедією лемків, яку — на їх думку — спричинили українці (!). В перехованні сепаратистичної ідеї в Польській Народній Республіці значну роль відіграв психологічний фактор — розповсюджений у Польщі негативний стереотип українця. З огляду на національний антагонізм, набагато легше було називати себе лемком ніж українцем.

Лемківський сепаратизм, генеза якого сягає другої половини XIX ст., остаточно сформувався в 30-их роках XX ст. Раніше був внутрішньо-руським, вужче староруським, а поняття "лемко", "Лемківщина" не були загальноновживані. Лемківський сепаратизм був явищем, яке виникло в рамках польської держави, уформованим під впливом польської національної політики щодо українців. Слід підкреслити спільність Лемківщини з Галичиною. Лемківщина ніколи не була ізольована від суспільно-політичних змін, що відбувалися на інших територіях Західної України. Про цей тісний зв'язок Лемківщини з рештою українських земель повинні пам'ятати історики та публіцисти, що торкають цю проблематику. Оцінка сьгоднішнього Лемківщини у відірванні від історичних обумовлень, може приводити до спекуляцій та експериментів.

ОГЛЯД УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ НА ЛЕМКІВЩИНІ (1918-1944)

(ЧАСТИНА ІІІ)

СОЮЗ УКРАЇНОК

Філія цього товариства була у Сяноці, а їй підлягало кілька Кружків в повіті. Головою Філії була О. Габлова, потім Ярослава Блавацька, вкінці Софія Коковська. До Управи належали в різних каденціях та розвивали корисну працю пані: Софія Венгринович, Ц. Шулякевич, М. Голейко, Емілія Чайківська, Олена Ванчицька, Ольга Масник, Ольга Хлопик, Марія Хлопик, Меланія Флюнт, О. Менцінська. Союз Українок опікувався дітьми, помагав у влаштуванні та вдержанні дитячих садків, від 1940 р. прийняв чинну участь в удержанні Української Захоронки у Сяноці. Пані виїздили на села з доповіддями (Волиця, Дудинці, Морохів, Новосілці та інші). Всякі товариські зустрічі завдячували свій успіх корисній допомозі членок Союзу Українок.

РІЛЬНИЧА ОСВІТА

За старанням о. кан. Константиновича, проф. Ковалева та інших основано у Сяноці в р. 1912 філію т-ва "Сільський Господар". Таку саму філію основано в тому часі у Горлицях за старанням Яворського, учителя з Маластова, та в Динові за почином о. кан. Т. Савойки. Тоді основано також кількадесят Кружків Сільського Господара.

У сяніцькій Філії Сільського Господара працював дуже віддано проф. Ковалів. Він мав свого власного коня і візок та використовував кожний вільний час, щоб відвідати Кружки Сільського Господара. Учитель Яворський теж з дуже великим захопленням віддавався праці у своїх Кружках СГ в горлицькому повіті та виголошував господарські виклади по селах своєї округи. Йому помагали у праці деякі українські учителі.

Від 1927 р. д-р Блавацький був постійно головою Філії Сільського Господара у Сяноці. Сільсько-господарська організація у горлицькій зовсім підупала з перенесенням учителя Яворського "на Мазури".

Для ведення успішної праці на полі господарської освіти треба було конечно вдержувати на території Лемківщини принайменше одного постійного інструктора з вищою рільничою освітою. Такого не було, бо не вистарчало грошових засобів. Через те Філії та Кружки Сільського Господара на Лемківщині не могли якспід вести свою працю.

ВЕЛИКІ ТА ГРІЗНІ ПОДІЇ

На весні 1939 створено у Сяноці Український Комітет. Він складався із представників українських товариств. Це була наша громадська центральня для порозуміння, координації та контролі всієї суспільної праці на Лемківщині. Відбулися два засідання цього Комітету. Він мав плянувати всю суспільну працю, слідити за подіями, що відбувалися в Європі та приготовляти на них Лемківщину. Це робила без розголосу президія, а повного Комітету не скликувано частіше, бо польська влада була тоді дуже чуйна у зв'язку з подіями на Закарпатській Україні та приготовляла кандидатів на виселення з сяніцького повіту, як прикордонного і для Берези Картузької.

Дня 1 вересня 1939 прийшло до воєнного удару між Польщею та Німеччиною. Жиди почали масами втікати на схід. Дня 6 вересня німецькі літаки збомбардували залізничну станцію у Сяноці, де стояв поїзд, наладований втікачами. Дня 7 вересня польська поліція опечатала домівку т-ва "Просвіта", переводила ревізії й ув'язнення серед українців та забирала всю молодь. Голова Українського Комітету, автор цих рядків, видав зарядження, щоби вся українська молодь та видніші грома-

Початок див. "Лемківщина" ч. 1 (весна) і ч. 2 (літо) 1996 р.

дiani поховалися. Молодь розбрилася по селах та переховувалася по горищах і стодолах.

Все таки не оминули ми жертв. Польська тайна поліція забрала, при своєму виході зі Сянока на схід, урядовця сяніцької управи міста Михайла Романа з Дубрівки Руської. По кількох днях, вже за німецької окупації, знайдено його в околиці Бірчі неживим у рові біля дороги. Впало поважне підозріння на одного з урядовців управи міста, поляка, що він був спричинником того ганебного вчинку. Цей урядовець довідався про це і негайно зник зі Сянока.

Михайло Роман був добрим українським патріотом, чесною, трудолюбивою та культурною людиною. Українська Громада Сянока і Дубрівки Руської віддала честь пам'яті покійного, взявши дуже численну участь у заупокійному богослуженні, яке відправив о. кан. Константинович у парохіальній церкві в Сяноці. Намагання німецької влади, щоби знайти винувника, не дали бажаного висліді.

Дня 8 вересня 1939 о годині 8 вечером війшли до Сянока перші відділи німецького війська. Зараз взяли вони як воєнних закладників найвизначніших мешканців міста, між ними о. кан. Константиновича і рад. Бугеру. Приміщено їх у в'язниці Окружного Суду у Сяноці.

У неділю 9 вересня популудні далися чути на Дубрівці Руській стріли з машинового кріса. Вистріли не заподіяли нікому шкоди. Німецька військова жандармерія уважала ці вистріли за ворожий виступ населення у запіллї армії. Вночі 9/10 вересня ув'язнено під закидом саботажу 220 громадян з Дубрівки Руської, між ними багато наших свідомих людей. Вони були загрожені карою смерті. Така доля могла стрінутися також закладників. У понеділок 10 вересня раненько голова Українського Комітету довідався про ці події і негайно зголосився до команданта німецької дивізії, щоби вставитися за ув'язненими.

Положення було тим більше грізне, що у Боську попереднього дня розстріляло німецьке військо 18 громадян, в тому 14 українців за те, що хтось стріляв за німецькими військовими з'єднаннями. Розстріляний був між іншими о. Михайло Величко, парох Боська, визначний громадянин і добрий пастир української громади. Очевидно, це була польська провокація.

Генерал дивізії вислухав пояснення голови Українського Комітету, який виключив, щоби українці стріляли до німецького війська. Розмова три-

вала около пів години. Голова Комітету оповів генералові про криваві події у Боську та заявив, що там пролито кров невинних людей. Генерал заявив, що не має відомости про це, але ця вістка і пояснення ситуації зробили на нього враження. Він обіцяв негайно звільнити О. Константиновича і рад. Бугеру, що й вчинив. Також дав він приказ, щоби звільнити з в'язничних келій всіх ув'язнених з Дубрівки Руської. Генерал зажадав, щоби голова Комітету переглянув усіх зібраних на в'язничному подвір'ї та переконався, чи всіх їх знає особисто. Голова Комітету перевів перегляд і повідомив генерала, що всі ув'язнені з Дубрівки Руської є йому знані та що ручить за їхню невинність. Генерал казав негайно випустити на волю всіх ув'язнених громадян.

Наступного дня генерал покликав голову Комітету до себе та інформувався у нього про відносини в повіті. Вислід розмови був такий, що генерал казав звільнити з в'язниці всіх жидів. Вони втекли були за Сян, але не зазнали там сподіваного добра і рішилися вернути назад до своїх місцевостей. По дорозі ув'язнили їх німецька військова жандармерія і доставила до в'язниці у Сяноці. Було тих жидів коло 4000.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РАДА

В тому часі скликано членів Українського Комітету на засідання. Комітет вирішив поширити свій склад так, щоби всі українські організації мали у ньому своє представництво. Це рішення виконано негайно. Скликано цей доповнений Український Комітет. Він своїм рішенням прийняв для себе назву "Українська Народна Рада у Сяноці".

Головою УНРади вибрано автора цієї праці, секретарем д-ра Володимира Карановича, що добре володів німецькою мовою, заступником секретаря м-ра Володимира Кліша, заступником голови Гриця Масника, потім м-ра Дмитра Яцева, скарбником інж. Володимира Темника, якому приділено також військовий реферат. Праця УНРади розвивалася у різних ділянках суспільного життя, тому для кожної ділянки адміністрації УНРада встановила референтів-спеціалістів. Референтом культури і освіти був д-р Никифор Гірняк, господарським референтом — інж. Василь Дмитренко.

Печатка цієї репрезентаційної установи звучала "Українська Народна Рада в Сяноці". Тоді не було

Кружок Товариства Рідної Школи в українському селі Морохів на Лемківщині під духовним проводом свого пароха о. Миколи Рибака (рік 1936).

в Сяноці спеціалістів до виробу печаток, бо вони всі виїхали на схід. Тому перша печатка була зроблена з липової кори, яку зробив сільський хлопець. Потім постаралася президія про гумову печатку, а липову забрав проф. Лев Гец до музею Лемківщини.

ПРАЦЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РАДИ В СЯНОЦІ

Фронтowa дивізія німецького війська посунулася на схід та в її місце вступила до Сянока команда заплілля з командантом генералом-майором фон Покорни. Вона виконувала тимчасово адміністрацію зайнятих теренів.

У порозумінні з цією командою президія УНРади зорганізувала староство в Сяноці. Старостою став д-р Василь Блавацький. Йому приділено кількох молодих людей з вищою освітою на становища референтів. З черги зорганізовано скарбовий уряд у Сяноці з д-ром Володимиром Константиновичем, як шефом. Студент Ярослав Мричко та інші студенти виїхали з доручення і з повноважнями УНРади у села Сяніцького повіту та зорганізували управи збірних громад, які перевели вибори до громадських рад. Коли в жовтні 1939 р. приїхав до Сянока повітовий староста д-р Шаар, застав уже наладану адміністрацію в повіті.

Для вдержання публичного спокою і порядку створено Українську Міліцію, що виконувала свої

функції, від 17 вересня до 3-го жовтня 1939 р., до часу, як державна німецька поліція перебрала в Сяніцькому повіті свої обов'язки. Потім була в Сяноці помічна Українська Поліція з українським командантом, що підлягала німецькому командантові.

Повітовим лікарем став д-р В. Каранович, а міським — д-р С. Парфанович.

У половині вересня 1939 р. одержали ми від команданта заплілля дозвіл на організування українських військових відділів. Мало їх бути три сотні. Наразі почав референт УНРади організувати першу сотню. Був уже намічений її командант, кількох старшин і підстаршин, очевидно всі української національності. Завданням цих відділів мало бути охорона касарень, полонених, залишеного польською владою майна і т. п. Дня 17 вересня 1939 р. заключила Німеччина з СРСР договір про ненапад і поділ польських земель. Німецька влада дуже вважала, щоб не дразнити СРСР. Дня 19 вересня 1939 р. командант заплілля відкликав свій дозвіл на творення українських військових відділів.

УНРада звернулася до українського населення з закликом, щоб складати харчові продукти для українців полонених з польської армії. Населення доставляло хліб, сир, масло, варені яйця, а з рамени УНРади Ольга Масник, Стефанія Бак, та інші пані з "Союзу Українок" займалися роздачею їх між наших полонених. У тому стрічалися вони з

перешкодами з сторони німецької старшини, що завідував табором полонених. Він без обмеження дозволяв польським жінкам доставляти харчі для поляків-полонених, а доставку для українців обмежував. Голова УНРади пожалівся на те перед командантом заплілля. Командант негайно заступив цього старшину іншим. Був це мабуть поляк, бо розмовляв з польськими панями по-польськи. Незабаром після того командант заплілля казав випустити на волю всіх полонених українців. Було це на початку жовтня 1939 р.

Перед війною були торговцями і промисловцями на Лемківщині по більшій часті жиди. Багато їх виїхало на схід, і вони не вернулися. Деякі сказали собі "большевики — то не для нас" і вернулися. Вони однак не могли вести підприємства, бо німецька влада їм це заборонила. Староста д-р Шаар покликав до себе на розмову голову УНРади та спитав його, яким способом можна скоро і певно оживити господарське життя. Голова УНРади відповів, що без участі жидів це неможливо перевести, бо вони мають ще багато товарів у своїх крамницях, знають джерела закупу та скоро відновлять промислову продукцію. Староста виїхав до Кракова, де в уряді генерал-губернаторства відбулася нарада у господарських справах. Вернувшись звідити, староста заявив, що рішено впровадити примус ліцензій на ведення всякого роду підприємств та допустити жидів до ведення тих підприємств. Щодо поляків, не було сумніву, що вони будуть допущені до праці в промислі і торгівлі. Українці використали цю нагоду у широких розмірах. По містах, містечках і селах Лемківщини створено дуже багато українських підприємств різного роду. У Сяноці було їх 70, а перед війною було їх лише 5.

З доручення УНРади zorganizувач д-р Никифор Гірняк шкільний інспекторат у Сяноці і був першим українським шкільним інспектором для Сяніцького повіту. Працював там, як референт катехит о. Степан Венгринович і декілька інших сил. Інспекторат почав негайно дуже пильну працю. Зі східної Галичини наплили до Лемківщини тисячі українських емігрантів, що їм небезпечно було стрінутися з большевиками. Були це люди різних звань. Всі вони основували свої підприємства, або находили працю в урядах. Багато їх було в Сяноці. З них зачерпнув шкільний інспекторат перші учительські сили і вислав їх у села Сяніцького повіту. Вони всюди скоро організу-

вали школи так, що при кінці жовтня 1939 р. вже багато сіл мало свої українські вселюдні школи. У Сяноці створено українську 7-класову вселюдну школу ім. Тараса Шевченка, що містилася у будинку коло Аптекарки. Першим керівником цієї школи був д-р Петро Біланюк, потім д-р Микола Бажалук, акінці М. Будз. У школі було повно дітей, головно з довколишніх сіл. В тому самому будинку містилася Українська Торговельна Школа, під керівною дир. Михальчишина.

Створено Хлоп'ячу Рільничу Школу, що мала приміщення "На Фільварку" в Сяноці. Ремісничка Школа була приміщена в будинку близько церкви в Сяноці.

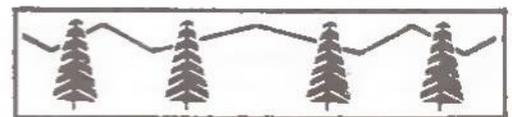
У всіх школах було багато молоді, що навчалася під проводом добрих фахових українських педагогів.

Для українських дітей Сянока створено "Дитячий Садок", що знайшов приміщення в "Русському Народному Домі", коло Народної Торговлі і тривав два місяці. Вела його О. Гривнак. У травні 1940 р. переіменено його на постійну Захоронку. Про цю захоронку дбав окремий Комітет, до якого входили представниці "Союзу Українок". Головою Комітету була Ольга Масник, скарбником Микола Клецор.

У 1940 р., коли налааднано шкільну адміністрацію на заході Лемківщини, були там у кожному повіті (Коросно, Ясло, Горлиці) референти українського шкільництва. Вони дбали про українське вселюдне і фахове шкільництво у тих повітах. Завдяки тому створено, між іншими 7-класову українську вселюдну школу у Дуклі, де діяв теж гуртожиток.

Між учительськими силами у вселюдних школах було багато фахівців, були й нефахові, але завжди з достатньою освітою. Між учителями були громадяни з Карпатської України. Всі учителі почувалися до обов'язку не тільки навчати дітей, але й ширити культуру та освіту серед молоді та старшого населення. Цей громадянський обов'язок вони всі вповні виконували. Лемківщина дуже багато доброго завдячує цим ідейним працівникам.

Далі буде

LEMKIVSHCHYNA

VOL. VII

FALL 1996

No. 3

THE LEMKOS IN THE UKRAINIAN NATIONAL MOVEMENT DURING AND AFTER WWII

PROF. PETER J. POTICHNYJ

IV. HISTORY OF "REN'S" BATTALION

The beginning of UPA in Lemkivshchyna can be traced to first half of August 1944. At that time many refugees from eastern parts of Ukraine found themselves in Lemkivshchyna but were not willing to leave Ukraine altogether. In addition the Ukrainian Auxiliary Police units most of whose members were from westernmost Ukrainian lands, including many Lemkos, were no longer willing to be part of the German administration and deserted on a large scale. At the same time Lemko youth sought to establish contacts with the UPA units.

In Lemkivshchyna as in other Ukrainian lands under German occupation there existed two political streams, the legal one, the UDK (Ukrains'ki Dopomohovi Komitety), and the illegal, the OUN network. The Ukrainian Auxiliary Police was heavily infiltrated by the OUN, as were the representatives of local administration (soltys and viit personnel). Near Ivonich there was a garrison of "Werkschutz" composed largely of Ukrainians and also infiltrated by the OUN. Both wings of the OUN were active here but the OUN(B) had a much better developed network and was much stronger than the OUN (M).²³

Just a few months prior to creation of UPA units the OUN(B) network suffered tremendous losses. The German Gestapo managed to arrest almost the entire OUN(B) leadership in this region and to kill many of

them, including the Okruha Leader Mr. Fal' from village Izdebky. Vasyl-Martyn Mizernyi, the Commandant of the Ukrainian Auxiliary Police in Sianik, who was an active OUN member, and who later was destined to play a prominent role in the UPA was also arrested at that time. The original OUN leadership in Lemkivshchyna had a large percentage of local cadres²⁴. The arrests seriously weakened the underground network. Only one Raion and two Sub-raion leaders escaped arrest. The OUN(B) network almost stopped functioning and the Peremysl Oblast Leader Vasyl Halasa ("Orlan") was forced to send in several new activists in order to reactivate the organizational work in the region.²⁵

The official date of the creation of the battalion is August 7, 1944. It happened just northerly of Balyhorod, between the villages of Zhernytsia Vyzhnia and Berezh-

²⁴ Osyp Salak b. 1918 in Chashyn, Povit leader, executed by gestapo in Tarnow in June 1944. Mykhailo Fedulak, Stanytsia leader, b. 1917 in Uherts, executed in Tarnow in June 1944. Teodor Skliarskyi, b. 1919 in Bandriv, executed in March 1944 in Sianik. Mykhailo Dukhniak, b. 1914 in Bandriv, executed in April 1944 in Sianik. Teodor Papidokha b. 1914 in Bandriv, killed in February 1944 while being transported to jail. Pavlo Hryshko, b. in Polonna, executed in May 1944 in Sianik. Ivan Semiv, b. in Reped', executed in May 1944 in Sianik. Lev Kmetko b. in Korosno, executed in May 1944 in Sianik. Myron Klish b. in Sianik., executed in Majdanek. Letter from Golash, 28 September 1988.

²⁵ *Ibid.*, p. 4. According to M. Ripeckyj, Mykola Radeiko ("Chalyi", "Khmil", "Zorych") was sent to Lemkivshchyna with a task to reorganize the underground network. Also at the end of May "Osyp", the Oblast' SB leader sent "Luhovyi" to take over as the Okruha SB leader. At the beginning of June 1944 "Orlan" appointed "Postril-Ihor" and Zalizniak — "Hoverlia" as Povit Leaders to Lemkivshchyna.

Cont. from Lemkivshchyna, vol. 2 (Summer) 1996.

²³ M. Ripeckyj, "Istoriia kurenia "Rena" ", Manuscript, n.d., p. 3.

nytsia, when a number of units which were organized separately came together and when Martyn Mizernyi, who escaped from German prison eventually agreed to take command.²⁶

He led the battalion through the frontlines to the Eastern Carpathians. Some of these units later on returned to the territories of Zakerzons'kyi Krai, but not all of them were assigned to Lemkivshchyna.²⁷

It was this initial organizational phase of UPA units on the territory of Lemkivshchyna that later provided a

²⁶ M. Ripeckyj, *Ibid.*, p. 5.

²⁷ The smallest yet the most highly trained and disciplined unit which became part of the Battalion was the battle unit of the OUN supplemented by other cadres and commanded at that time by Vasyl Shyshkanyets' — "Bir". This was the oldest underground unit of Lemkivshchyna which was organized in 1943 and was commanded until July 1944 by "Lemko".

"Lys" Company was organized in Peremyshl region when in July 1944 near village of Iamna Horishnia came together a large number of young people who later were supplemented by the Ukrainian Auxiliary Police. The company also had a number of former UPA soldiers who as a result of front activities lost contact with their units. On July 26, 1944 this unit moved to Lemkivshchyna where it stayed near the villages of Berezhnytsia, Berezka, Zahochev'ia, Serednie Velyke. M. Ripeckyj, *Ibid.*, p. 10.

Another unit that came to Lemkivshchyna from Peremyshl region was the company commanded by Volodymyr Shchylhel's'kyi — "Burlaka". This company had a large number of Ukrainian Auxiliary Policemen and was on the whole better trained. This unit united with the "Lys" company near the village of Zherdenka. The command was in the hands of "Burlaka". The combined unit had no official standing within the UPA structure nor was it sanctioned by the higher UPA Command. *Ibid.* p. 10.

A fourth unit was the company commanded by "Evhen". It arrived in the Zhernytsia environs but also had no official sanction from the High UPA Command. It was organized near Vyslik Velykyi largely from local youth. Refugees from Halychyna, and the Ukrainian Policemen from Western Lemkivshchyna (Krampra, Hladyshiv) were also its members. In July 1944 its first commander was "Les"; and later command was given to "Evhen". *Ibid.* p. 5.

Finally, the fifth unit that joined the battalion was the company which was organized by the OUN(M) near Ustriky Horishni, Vetlyna and Volosate, named after Pavlo Polubotok and numbering 55 individuals, voluntarily joined "Ren's" Battalion in August 1944 at Bukove Berdo. Its commanding officer was Kost' Himmel'raikh — "Shelest", and his deputy "Pavienko". At the time of joining the Battalion the company was commanded by "Pavlenko", and therefore it was referred to in this manner. *Ibid.* pp. 15-17.

The battalion was also joined individually or in groups by former soldiers of Division "Halychyna", and UVV (Ukrains'ke Vyzvol'ne Viis'ko), as well as deserters from the Red Army. *Ibid.* p. 18.

pretext for most of the Polish claims that the UPA was a foreign creation and was forcibly imposed on the region.

Actually as we already saw, the Lemkos were members of the OUN and UPA networks from the very beginning. Already in 1943 there existed an OUN battle unit composed primarily of the local inhabitants.²⁸

The battle group of Raion leader "Hoverlia" organized in the spring of 1945 was composed of 20 members led by "Sorokatyi", of whom 16 (including the Commandant) were Lemkos and only 4 came from Halychyna.²⁹

In the beginning of 1945 another battle unit of some 20 members and led by "Shulai" was organized in Eastern Lemkivshchyna, and another one (14 members — among them 3 women) organized by "Smyrnyi" and led by "Heli" in Western Lemkivshchyna.³⁰

Both of these units were composed of local people.³¹

The second battle unit organized by "Smyrnyi" in the summer of 1945 and led by him was composed of 16 members.³²

The year 1945 was also marked by a rapid extension of the underground network in the entire Lemkivshchyna region. The Nadraion "Beskyd" had seven Raiony and all of them had good local network of well-organized Kushchi and Stanytsi. Later on the VIII Raion was added.

Beginning with January 1945 the Military Residents

In its ranks were also soldiers of various Ukrainian formations of WWI and WWII such as Sichovi Stril'tsi, UNR, UHA, USS, Zakarpats'ka Sich and Ukrainian Legions of 1939 and 1941. *Ibid.*, p. 19.

The battalion was training from 18 August to 24 September 1944 at Bukove Berdo. Only in the middle of September a delegation was sent to Military Okruha UPA (Commander "Dzvinchuk") near Turka with a request to accept the unit into the UPA structure. The Commander of UPA West "Shelest" and the Chief of Staff of the UPA Gen. Dmytro Hrytsai — "Perebyinis", who allegedly (the author is not certain) were present at the meeting, eventually did accept the Battalion into UPA structure but only with a great deal of reluctance. The reason was that the higher UPA command did not think it feasible to operate in large units in the new Soviet reality and was actively considering a change in tactics. *Ibid.*, pp. 20-21.

²⁸ *Ibid.*, p. 10.

²⁹ See: I. Lyko, Letter of 1. V. 1988, p. 5. He also claims that the battle group of Raion leader "Chornota" (1946) had seven Lemko members. *Ibid.*, p. 5.

³⁰ See: Interview with Mrs. Parania Rotko-Hrytsai, Courier in Horlytsi region.

³¹ M. Fedak — "Smyrnyi", Private papers and an interview of July 12, 1988.

³² *Ibid.*

in all Raiony and Kushchi began intensive training of the SKV (Samooboronna Kushchovi Viddily) units which in many cases sprung up spontaneously in the entire region. This was especially true for Eastern Lemkivshchyna. Most of the 215 villages of Lis'ko and Sianik counties had such self-defense units whose size was anywhere from 10 to 60 members each, depending on the size of the village and the national consciousness of its inhabitants.³³ According to Golash in 1945/1946 these units numbered approximately 6,000 men.³⁴

The major reason for this rapid, spontaneous arming of the villages was heavy pressure exerted on the population by both the Polish Communist authorities and the Polish anti-Communist underground both of whom wanted to be rid of Ukrainians as soon as possible. In addition to propaganda action for resettlement to the USSR, the use of terror was employed on a large scale against the Ukrainians. A number of villages were massacred either by the Polish nationalists (eg. Verkhovyny, Pawlokoma and others), or by the Polish Army led in most cases by Soviet officers (eg. Zavadka Morokhiv'ska and some others). Casualties among civilian population were quite heavy.³⁵

The OUN and UPA leadership favoured this spontaneous self-defense movement and made certain that it functioned in an organized and controlled fashion. The UPA commanders took great care that the SKV units were well armed and trained. They provided for the UPA large reserves of well trained, combat ready guerilla units, but even more importantly a valuable contact with the population, on whom they had to rely daily for supplies and intelligence.

The main military force were the UPA units under command of Martyn Mizernyi — "Ren".

In 1945 his battalion was composed of three companies of various strength which were commanded by "Bir", "Didyk", and "Khrin". In 1946 the battalion had four companies commanded by "Bir", "Khrin", "Stakh", and "Brodych". The composition of these units, how-

ever, was not the same as that of September 1944 when the original battalion was organized.

For example the beginnings of "Khrin" company can be traced to second half of 1945, when "Khrin" himself was transferred from Nadraion "Kholodnyi Iar" where he was commanding a Military Police (Poleva Zhandarmeria) unit, and placed in charge of the company. The soldiers of his company came mostly from the region of Sianik-Rymaniv (Tokovnia, Mokre, Pulavy, Voroblyk). The youth of these villages was hiding in the forests in fear of Polish looting bands which were very active in the region. In fact, the company was organized in order to provide discipline, prevent the formation of free-wheeling looting gangs, and, finally, to offer protection for the population against the resettlement and harassment by Polish side.³⁶

"Stakh" was "Khrin's" deputy. In the spring of 1946, three platoons (4th, 5th and 6th) were removed from "Khrin's" unit and made into a separate company. However, because many of newly recruited men lacked proper training the unit in July — September was placed under command of "Zrub" and sent into Peremysl region to undergo strenuous military training.³⁷ Upon completing the training the unit was returned to Lemkivshchyna, placed under "Stakh's" command, but although it was an independent entity, it continued to operate jointly with "Khrin" company.³⁸

Several reliable witnesses report that the men of both these units were at least 90 percent Lemko.³⁹

To be continued

³⁶ *Recenzje*, p. 91. For example from Pulavy alone came 27 volunteers.

³⁷ *Ibid.*, p. 92.

³⁸ *Ibid.*, p. 93.

³⁹ Letter of 1 May, 1988 from Ivan Lyko, p. 4. Mr. Lyko, born in Bos'ko, Sianik county, was recruited into lunaky — OUN together with 9 other youths as a 16 year old in 1943. He served in the underground until 1947 when he was captured in Czechoslovakia, extradited to Poland, and survived a long prison sentence. The Lemko composition is confirmed by Mr. Babiak, who comes from Reped, and had served as platoon Medic in "Buryi's" (the end of 1944) and later in "Bir's" company and from fall of 1946 as company Medic in a unit commanded by "Brodych". See: Letter of 1 July, 1988 from Stefan Babiak — "Orlenko". For the activities of the units of "Stakh", and "Bir" in 1947 and 1948 see: "Operatyvni zvedennia viddilu 95a ("Lemkiv'ska sotnia") pid komandoiu 'Stakha', 15. VIII. 1947 — 1. V. 1948", and "Operatyvni zvedennia..., 1. V. 1948 — 10. IX. 1948"; "Operatyvni zvedennia viddilu 96 ("Bir") "Do vidznachennia khrestamy boiovoi zasluhy starshyn, pidstarshyn i stril'tsiv vol. 90, 91, 92, 95a, 95b, 96". *Litopys UPA*, vol. XVIII, pp. 168-202, 203-234.

³³ S. Golash — "Mar". UPA na Lemkivshchyni v borot'bi za voliu Ukrainy, Manuscript, n.d. p. 10.

³⁴ *Ibid.*, p. 10. In my view this number is greatly exaggerated.

³⁵ Some of these excesses are acknowledged by the Polish authorities although most often they are blamed on the nationalists. See for example: H. Piecuch, *Siedem rozmow z generalem dywizji Wladyslawem Pozoga i zastepca ministra spraw wewnetrznych, szefem wywiadu i kontrwywiadu*. Warszawa, Czytelnik, 1987, p. 120.

THE COMMON DECLARATION BY THE PRESIDENT OF UKRAINE AND THE PRESIDENT OF REPUBLIC OF POLAND

Leonid Kuchma, the President of Ukraine, and Aleksander Kwasniewski, the President of Republic of Poland, following the results of Warsaw talks during the official visit of Ukrainian President to Republic of Poland on 25-26 June 1996,

showing the mutual wish to create a new opportunity for relations between the two states,

calling for equal treatment between the two states and peoples,

realizing their responsibility for strengthening security and political situation stabilization in Central and East Europe and in European continent in general,

accepting Ukrainian-Poland cooperation as an important prerequisite for creation of a new Europe,

taking into account the importance of both countries mutual support on their way to integration into European institutions,

acting for their own countries and peoples interests, declare hereby:

1. Following the provisions of the Agreement on good-neighborliness, friendly relationships and cooperation between Ukraine and Republic of Poland of 18 May 1992, and basing on the Declaration of Ministers of Foreign Affairs of Ukraine and Republic of Poland on Ukrainian-Polish partnership principles of 21 March 1994, Ukraine and Republic of Poland confirm the direction towards strategic partnership development chosen by them.

2. Ukrainian independence maintains Polish independence as well as Polish independence maintains Ukrainian independence.

Ukraine and Republic of Poland stands for implementation of the idea of undivided Europe and creation of the new European security system where both states will play a role which will correspond to their plans and needs.

3. Ukraine and Republic of Poland recognizes that consecutive following the commitment which are predetermined by OSCE, Council of Europe and Central European Initiative bilateral and multilateral agreements will promote European stability strengthening.

4. Active friendly and partnership relations development between the two states creates a need to continue regular and intensive political dialogue and to broaden treaty and legal basis adjusted to current changes in modern Europe.

5. Realizing the key economic factors role in the process of Central and East European countries rapprochement towards European standards, Ukraine and Republic of Poland will extend their economic cooperation, particularly in the realm of heavy industry, mechanical engineering and conversion, construction, pharmaceutical industry, agriculture and agricultural production processing, transportation, communications and natural resources development.

Liberalization of bilateral trade, creation of due mutual payments settlement system, export, import and investment activity promotion mechanism, experience exchange and mutual assistance in market reforms implementation shall be subjects of particular interest.

Republic of Poland will assist Ukraine in entering the Treaty on Central European Free Trade Zone (CEFTA).

6. Recognizing irreversibility of the changes in Europe which had a place during the last years and taking into account a new power arrangement and creation of a new kind of inter-state relations, first of all in the region of Central and East Europe, Ukraine and Republic of Poland recognize that creation of effective European security system depends to a certain extent on the way of practical implementation of Ukrainian-Polish partnership idea.

The partnership — which is currently based on the common European interests — will promote extending and strengthening of Ukrainian and Polish cooperation with all Central and East European countries. Both states will consider development of relations with those European-Atlantic region states which they are bounded with by close partnership ties as an issue of particular importance.

7. Ukraine and Republic of Poland will assist each other in urging towards integration into European polit-

ical, economic and security institutions as soon as possible taking into account their national interests.

The Parties, in particular, will regularly exchange with experience concerning real steps towards integration into European Union.

8. Both countries stand for equal relations between states and non-interference in internal affairs of the other countries, they will avoid re-division of the European continent into "influence areas".

9. Ukraine and Republic of Poland recognize the right of each Party to enter international political, economic and defense institutions.

The President of Ukraine and the President of Republic of Poland comprehensively consider the mutually announced positions regarding NATO expansion. They confirm that no state has a right to veto sovereign decisions of other state on the issue of joining the defense alliance chosen by it. NATO expansion process should be evolutionary and open and promote strengthening of political stability and security in Europe.

The Presidents found they both had the same points of view regarding importance of the issue of active implementation of "Partnership for peace" program which was a remarkable contribution to regional stability and security strengthening, and agreed to coordinate their efforts in such an activity.

Ukraine and Republic of Poland will exchange with their information and experience on the issues mentioned in the spirit of good-neighborliness. With that end in view, the Consultative Committee of Presidents of Ukraine and Republic of Poland will hold its meetings at least four times a year.

10. Stating the fact of cooperation activation between Ukraine and Republic of Poland on military affairs, the Presidents attach particular importance to creation of common Ukrainian-Poland military sub-unit in order to provide its participation in peacekeeping military activity under UNO and other security institutions auspices. The Parties consider strengthening of cooperation between frontier military districts and continuation of their common military training to be indispensable activities.

11. The Parties recognize Ukrainian-Polish military and technical cooperation prospectiveness, including new modern military technics and arms mutual development for the needs of Armed Forces of Ukraine and Republic of Poland. The states will pay particular attention to cooperation in the sphere of military production conversion.

12. Setting relations in humanitarian sphere, both countries will consecutively follow democratic principles and values proclaimed by the world community, promote to secure basic human rights and freedoms in every possible way.

The Parties will exert their efforts to satisfy spiritual,

June 25, 1996. President Kuchma and President Kwasniewski signing the Common Declaration.

educational and cultural needs of Ukrainian national minority in Republic of Poland and Polish national minority in Ukraine in the context of free democratic civil societies existence.

The Parties consider mutual knowledge and mutual understanding of both peoples to be issues of particular significance. With that end in view, the Institute of Ukrainian Culture will be established in Poland and the Institute of Polish Culture will be established in Ukraine.

The Presidents of Ukraine and Republic of Poland will support nongovernmental and public institutions activity, which is directed to extension of understanding process between our peoples.

13. Both Presidents recognize the broadening of the inter-person contacts and inter-regional and transfrontier cooperation in economic, humanitarian, cultural and ecological spheres to be an important factor of Ukrainian-Polish rapprochement.

The Parties will act in direction towards creation and modernization of infrastructure of Ukrainian-Polish frontier.

Basing hereon, the Presidents will sustain extending and broadening cooperation within the Carpathian and Bug European Regions.

Done in the city of Warsaw in two duplicates in Ukrainian and Polish; both copies are authentic.

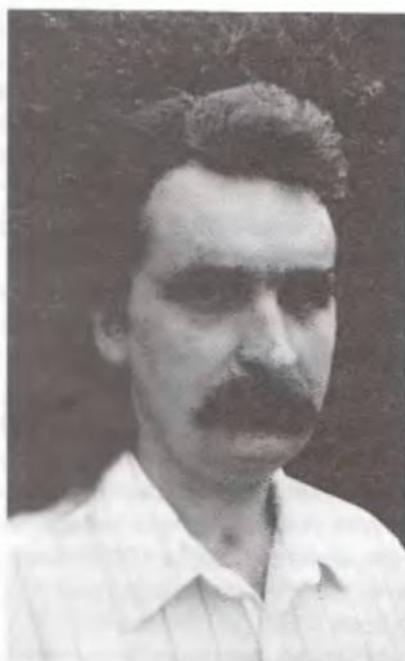
President of Ukraine
Leonid Kuchma

President of Republic of Poland
Aleksander Kwasniewski

ANDRIJ CHOMYK — AN ARTIST WHO PAINTS ON GLASS

"At the present time I am painting almost exclusively on reverse glass. During the Soviet era this centuries — old art form had nearly perished. It is my ambition to help restore it. I find it an intriguing medium to work in, as it is unforgiving to error.

My philosophy is to find beauty in spite of man's seeming destruction of his soul and environment. By utilizing a modern approach I hope to show unity and harmony where there is lament, indifference and emptiness."

Andrij Chomyk

Andrij Chomyk is the most remarkable representative of the new movement that strived for an extraordinary fusion of the objective and the subjective on the artistic basis. His paintings are dynamic, colors vibrant, fresh and free. His works are imaginative and often abstract compositions, containing elements that are avant-garde, fantastic and sometime multifaceted. His art reflects his deep philosophy about man and his life's journey, drawing inspiration from traditional folk art.

Andrij Chomyk was born in 1962 in Lviv, Ukraine, to immigrant parents from the Lemko region. He graduated with honors in 1986 from Lviv Institute — Academy of Decorative and Fine Arts with the degree in Graphic Design and Ceramic Art. His fascination with painting on reverse glass began in 1990 when researching ethnographic treasures in Western Ukraine. The independence of Ukraine has inspired him to reconstruct vanishing religious icons painted on reverse glass. Reflected in some of his works are artistic impressions of his country's rich cultural treasures. His works are in art collections in Ukraine, Poland, Croatia, Germany, France, Canada and the USA.

*Andrij Chomyk. The Christening.
Oil on glass. 45 x 55 cm.*

МОЄ СЕЛО — МІЙ БОЖИЙ РАЙ!

(ПРО СЕЛО БІБРКА)

(Закінчення)

Давніше перед 40-50 роками, Бібряни були заможніші. Приріст населення, яке жило виключно зі землі, довів до її поділу. На кінці лишилося 3-10 моргів землі на родину. Було ще кількох багачів, які мали по 30-40 моргів. Найкраща родюча земля — над Сяном належала польському дідечеві Якубовському і звали її "панською". Було ще й "попівська" земля. Довкола деяких хиж були заведені сади (яблінки, груші, сливи, черешні). Знишив їх лютий мороз у 1932 р. Овочі споживано свіжі, або сушено на зиму.

Осінь, хоч інколи слітна, мала свій особливий чар!

Клекотіли терличі і гладниці. "Повісьма" льняного прядлива блищали на сонці, наче шовк. Збирало ліскові горіхи. Викуповано стіжки ховати картоплі і буряки. Шатковано капусту та квашено у вепитенських бочках, щоб вистачило на цілу зиму. Люди запопадливо звозили "фурами", а то й плахтами на плечах приносили з лісу сухе листя і "чатину" — на підстилку для худоби. Тут і там стелився дим та палахкотіли вогні на полях. Пеклася свіжо викопана картопля.

Ключами відлітали в далекі краї дикі гуси...

Часто траплялися восені і в м'ясиці нагода забавитися на весіллях і хрестинах. Відмовитися від хрестин ("послужити до ксту") уважалося великим гріхом. Бути кумом, чи кумою на "кстинах" було великою честю. Хто був шанований, то і був кумом на ціле село! Хрестини справляно гучно-весело. Часом до "ксту" тримало 12 кумів — особливо тоді, як це був перший син чи дочка. Своїх хресних батьків діти кликали: "нанашка", або "нанашко".

Імена чоловічі, що їх отримували при хресті, в старших були: Іван, Михайло, Антошко, Юрко, Дмитро, Штефан. В молодшій генерації почали появлятися: Владко, Славко, Ромко, Олесь.

Імена жіночі у старших були: Мариня, Каська, Настунька, Парашка, Юстина, Текля. В молодших: Оля, Надійка, Катруся, Стефа...

А весілля? Такий же звичай як при хрестинах. Старостою чи свашкою були найбільш люблені і шановні люди. Звичайно відзначалися вони веселою вдачею, були співучі, жартівливі. У давнині весілля тривало цілий тиждень. Останньо обмежено до двох днів — весілля і поправини.

В хатах молодят — на віконних шибках наліплювано весільний символ: листочки барвінкові. Давній звичай велів молодій — чи то зимою, чи літом — бути у шубі (кожух з овечої шкіри), а молодому в домотканому білому кафтані. Та згодом почалася епоха модернізації і молоді йшла до шлюбу одягнені по модному — у вельонах та костюмах. Але, як залишок з наших величних, княжих часів, молоду називали "княгиня", і вона у вінку зі стяжками ходила з друзками по селі просити на весілля.

Весільні обряди, латкання були назагалі сумні, тим сумніші, як хтось був сиротою. Свашки тоді латкали жалісно:

Ой, кому ся ти Гануню кланяєш,
Коли свої матіноньки не маєш?..

Плакали молоді і гості. А свашки продовжували:

Не плач, не плач, Ганусько — зле тобі не
буде

Умиєшся слізоньками, як води не буде...

Недобре віншувало занадто веселе весілля — це мало свідчити про сумне життя в майбутньому. Лиш час від часу мали право дружби і дружки розвеселити гостей жартівливими піснями:

Вікна побілели і позеленіли
Дружби не співають, бо поголодніли.

Або:

Наша господиня має руки білі
Варила б їсти кожної неділі.
Коної неділі, кожної суботи
Наша господиня не любить робити!

Пісень було дуже багато, більше жалісних, що брали за серце і витискали сльози з очей. Під звуки своєї оркестри танцювали на округло, гопака чи коломийку і як хто умів.

Переступивши високий поріг, загляньмо як виглядала хижка всередині. Збоку від дверей збудована була велика піч, яка займала четвертину простору хижі. Звали її: пець, припічок, кухня і ogrівач, де було вигідно спати на цьому "пецу" двом особам. Там же підсушували зерно, яке молотили на жорнах. Далше під стіною стояла постеля (ліжко з перинами та подушками) та "бамбетель" (складне дерев'яне ліжко, що на день служило за лавку). Стояв довгий стіл з лавками побіч та шафа на миски.

На білих стінах (білених вапном) висіли образи (ікони) святих, прикрашені штучними квітами. Під стелею, над столом, висів "павук", зроблений із житних стебел, прикрашений кокардами чи квітами. Часто на стінах вшарили різнокольорові подушечки (наповнені половиною), які, як і решту прикрас, робили вміло руки дівчат та молодниць. Підлога в хижі здебільша була земляна.

В коморі стояла велика бочка з квашеною капустою. В снігах жорна і драбина на "під" (стрих), де стояли сушіки зі зерном та скрині зі святочним "шматтям".

Жінки Бібречькі мали замиловання до чистоти. Щосуботи підбілювали піч, мили (піском) лавки і стіл, підмазували земляну долівку. Звичайно перед Різдом чи Великодніми святами робили основні порядки: білили хижу зверху і в середині, виносили все з хати, мили, а на ліжках пахла свіжа соломка.

В зимі, коли природа спочивала тихим сном, накрита білою плахтою, на селі праця не вгасала. Жінки й дівчата запопадливо пряли, числили повісіма і "лікті". Справляли вечорниці з куделями, щоб якнайскорше спрясти та віддати до ткача. В селі було 4-ох ткачів, які теж запопадливо ткали

*Знищена, порожня церковця чекає своїх людей...
Може колись повернуться вони...*

цілу зиму й вдягали "від ніг до голови" ціле сепо. Ткали не тільки тонке, гарне полотно на сорочки для жінок та на обруси і рушники, але і грубе — на мішки.

По черзі поспішали бити олій зі сім'я та льону, часом зі соняшних або ліскових оріхів. Кожний мусів чекати на свою чергу, бо олійня в селі була лиш одна. Часом треба було йти на друге село до Лобізви бити олій.

Ковалі, підковували вози і сани, та коні. Шевці завжди мали повно рук роботи, латали та робили нові взуття. Були і будивничі, цеглярі та боднарі. Майже в кожній хаті плели кошики літом зі сопами (стебля), зимою з лози. Кошики з лози називали "опавками". З липового дерева вижолоблювали корита на муку і зерно та всякі дрібні речі, як сільнички, пожки, тощо.

До щоденного ужитку, в хаті і на газдівстві, було все власного виробу. Як чудово! Село було самовистарчальне!

Які страви були найбільш популярні?

Найбільш популярним харчем був житній борщ з буряками, або вівсяний "киселиця", чир (грубо

ЗАХМАРЕНЕ СОНЦЕ ПАМ'ЯТІ

Серпень 1919 року. Перемишль. Однією з центральних вулиць стомлено бредє змарніла бліда дівчина. Ось спинилась, уважно приглядається до навколишніх будинків... Здається, відшукала потрібний. Ще хвилинку вагається, а тоді рішуче торкається дзвінка.

Це був дім Олени Кульчицької, що проживала тут з матір'ю і сестрою. Зустріли дівчину тепло й привітно, і одразу стало пегко на душі, бо життя, на поріг якого ступила із своїми мріями та плянами на майбутнє, зустріло її ранньою смертю батька, жахіттям світової війни, злиднями.

А тут відкрився їй у всій красі світ, знайомий з дитинства, з бабусиних казок.

За якийсь час клопотаннями Олени Кульчицької Ірина Добрянська, проста дівчина з Сянока,

стала вчителем, а згодом і завучем у жіночому інтернаті в Перемишлі, де пропрацювала з 1919 по 1921 рік.

Доля привела дівчину в село Межибрід над Сяном, в якому вона провчителювала понад два десятиліття.

Неспокійна вдача, вроджений потяг до краси не могли обмежити життя Ірини Добрянської лише викладанням у школі. Раз попросила учениць прийти до неї надвечір, прихопивши з собою полотно і нитки для вишивання. Так започаткувалось у Межибродах художнє вишивання, а потім в селі стараннями Ірини зародився драматичний гурток. Один з його аматорів, Дмитро Лисенко, пересилившись згодом на Україну, не полишив улюбленої справи і став народним режисером.

змелена житня, або пшенична мука заварена на воді, залита молоком), "замішка" (це те саме в густому виді, посмароване маслом або солониною), сира або варена капуста, бараболя в різних видах: печена, варена, терта (з тертої бараболі випікали різні присмаки — в печі, на капустяних листках), пшоняна каша та пироги (звичайно у неділю бо тоді було більше часу). До щоденної поживи належало молоко. Інколи споживали теж масло, сир і яйця. Але їх звичайно складали, щоб замінити за "камфіну" (нафту), сіль, сірники. Міняли це у жида, а пізніше в кооперативі.

Щовівтірка відбувався в Лиську торг, і їхали туди "фурами", або йшли пішки. Там міняли і продавали коні, корови, свині і птиці. Торгівля була здебільша в жидівських руках і дуже часто несовісні купці шахрували селян при продажі, чи купні. Часом їхали селяни на торги до Устрік Долішних, або Лютовиськ.

Так пройшов образ того рідного села перед вашими очима.

Я старалася показати, радше відтворити таким, як воно було півстоліття назад.

Щоби доповнити, треба додати, що свят-вечір був найбільш родинним святом; зі снопом (вівсяним дідухом) в куті, зі соломою на долівці, зі сіном запашним під обрусом (скатерт'ю) на столі,

з дванадцятьма стравами... неслися радісні колядки з кожної "хижи" рівнож бреніли голоси колядників під вікнами "хиж". Всі йшли після вечері в церкву. Було це беззастережно радісне Різдвяне свято!

А славний Йордан, де кожний напередки ставрався зачерпнути свяченої води з потоку, щоби якнайскоріше вигнати "злого духа" з хати та сто-доли.

Не вдалося бібрянам вигнати його, цього злого духа, він таки запанував! Два рази зруйновано село 1939-41 рр.; там містилася "погран-застава" на річці Сяну. Розбирали хати, подальше від границі в "Потоки" можновладна більшовицька влада. Після їхнього відходу нарід повертав знов на свої місця... та не надовго, бо ворожа рука вирвала знову всіх бібрян, як і інших доволішних сіп, і розсіяла світами.

Не чути там пісень весільних, не дзвонять дзвони, лиш часом голодний вовк завие. Не оре газда свого пісового поля, що скроплений потом і кров'ю безліч поколінь.

Заросло поле тернем і ялівцем, як символ колючої, жорстокої, гіркої кривди, що заподіяла ворожа рука нашому народові, не тільки Лиської землі, але і цілої Лемківщини.

Люди горнулись до сільської учительки, проте душа Ірини жадала більшого. І коли професор Лев Гец висловив думку, що необхідно збирати речі, пов'язані з матеріальною і духовною культурою лемків, вона була чи не першою, хто палко підтримав його. До них приєдналося ще кілька ентузіястів. Так у Сяноку в 1930 році з'явився музей "Лемківщина". Перші експонати зберігали в кімнатці, яку задля цієї мети тимчасово виділив парох Константинович.

Ірина Добрянська повністю віддалася новому захопленню. Не шкодувала для цього ні часу, ні своїх невеличких грошей, — адже кожну поїздку відбувала своїм коштом, не було для неї більшого щастя, ніж по довгих виснажливих мандрах прибитися до забутої Богом і людьми садиби, зав'язати спокійну і милу бесіду із господинею, бачити, як розтає в її насторожених очах недовіра до незнайомої міської пані. І вже відчиняє жінка мальовану скриню — "паду", обережно витягає звідти вишиті сорочки та запаски, які вишила сама чи успадкувала від мами або й від баби. А на самому дні лежить біла сорочка, яку жінка не розгортає, а Ірина Омелянівна і так знає, що чужим рукам і очам її не гоже торкатись, бо сорочка та смертна, остання вдяганка людини на цій землі, у ній вона стане перед Богом.

— Беріть! — простягає господиня ще матір'ю вишиту сорочку. — Хай лежить у вашому музеї. А я собі іншу вишию...

За десять років наполегливих пошуків колекція "Лемківщини" зростає до восьми тисяч експонатів, справжні скарби було зібрано в архіві музею, — і все це потребувало дбайливого догляду Ірини Добрянської як наукового співробітника і заступника директора музею.

І коли в 1939 році вибухнула війна, найперша тривога Добрянської була за долю музейної збірки. Завдяки турботам громадськості жоден музейний експонат не постраждав, за наказом німецької адміністрації колекція "Лемківщини" була перевезена до княжого замку в Сяноці, де вперше в повному обсязі була виставлена на огляд відвідувачів, а згодом передана Польському музеєві Сяноцької землі.

В 1945 році родина Добрянської була насильно переселена на територію СРСР. Проте і на новому місці не полишила улюбленої справи. Львівський музей художньої промисловости, згодом перейменований на Український державний музей етно-

ГАЛИНА ВАНДЗЕЛЯК

Всміхнись, журбо моя, всміхнись,
Сотворена з тривог і мрій,
По полю-полечку розвійся,
Бо ти мій відчай, смуток мій.
Чи упади в сиру землицю,
В глибоку, чорну борозну,
Перерости в жита-пшениці,
Я в них волошками зйду...

графії та художнього промислу, охоче взяв її до себе, і пропрацювала вона в ньому аж до 1957 року.

Але тільки на пенсії відчула себе так, наче хто приправив їй крила. Тепер весь час належав тільки їй, і можна було віддатися творчій діяльності.

Карта археологічних знахідок на Лемківщині, збірка старовинних пісень села Межибрід, орнаменти лемківських писанок, збірка (близько 300 зразків) лемківських вишивок, замальовки настінних розписів лемківських хат з околиць села Команчі, етнографічний нарис про матеріальну та духовну культуру лемків, — далеко не повний перелік її наукових праць. І як прикро, що їх сьогодні не зустрінеш ніде, навіть в архівах Львівського музею етнографії та художнього промислу, з яким пов'язаний значний період життя цієї дивної жінки.

Ірини вже більше десяти років нема серед живих. Хто ж нарешті візьме на себе відповідальність опублікувати її наукові праці, не дати їм загинути десь серед паперів домашнього архіву? Богдан та Софія Титар, дім яких став останнім притулком І. О. Добрянської, дбайливо бережуть тітчині папери, але люди вже немолоді, тому дуже вболівають, щоб цінні рукописи не пропали для нашої культури.

Хочеться вірити, що ім'я Ірини Добрянської воскресне із забуття, а неоцінимий життєвий набуток її життя буде належно оцінений і активно задіяний у справі духовного відродження України.

У ВАРШАВІ ВІДБУВСЯ ТРЕТІЙ З'ЇЗД ОУП

Понад 100 делегатів місцевих відділів Об'єднання Українців у Польщі (ОУП) та інших українських організацій брало участь у III З'їзді ОУП, що відбувся 26-го червня, ц. р.

ОУП — це найбільша з організацій національних меншин і представляє проблеми української меншини перед державними органами та місцевим самоврядуванням. У структурах ОУП — двадцять українських організацій, в тому числі Об'єднання Лемків, Союз Українців Підляшшя, Українське Вчительське Товариство, Товариство Лікарів, Українське Християнське Братство Св. Володимира, Союз Українок, Пласт, Спілка Української Незалежної Молоді, Українське Товариство Підприємств та інші.

Мета діяльності ОУП — поширення ідеї національної та віросповідальної толерантності і використання позитивного досвіду інших країн світу в цій галузі. ОУП концентрується на культурних, освітніх і видавничих заходах, які сприяють підтримці національної тотожності української громади Польщі.

На з'їзді обговорювалося широке коло питань, зокрема, участь української меншини в політичному і громадському житті Польщі. Внесено зміни до Статуту ОУП, ухвалено його програму, обрано

нове керівництво. Головою Головної Ради ОУП став Юрій Рейт, головою Головного Правління ОУП — Мирон Кертчак.

Багато уваги на з'їзді приділено питанням українського шкільництва в Польщі. Підкреслювалося, що в місцях компактного проживання українців у Польщі працюють українські початкові та загальноосвітні школи, в яких навчається понад три тисячі дітей. У вузах зросла кількість кафедр української філології, серед студентів є також поляки.

Серед численних гостей з'їзду були маршал Сейму РП Юзеф Зих, який виступив з промовою, віцемаршал Сейму Александер Малаховський, радник Президента РП Казімеж Моравський, заступник голови комісії з питань національних і етнічних меншин Сейму РП Ежи Штеліга й інші офіційні особи.

Перед делегатами виступали посол України в Польщі Петро Сардачук, голова Ради Товариства "Україна" Іван Драч, голова Товариства "Надсяння" зі Львова Володимир Середа та інші гості з'їзду.

Вітання III З'їздові Об'єднання Українців у Польщі надіслали Президент України Леонід Кучма та Президент РП Александер Квасневський.

"МЕРЕНИЧІ" З КОНЦЕРТАМИ НА ПІДЛЯШШІ

На запрошення Союзу Українців Підляшшя з концертами українських пісень виступав на Білосточчині гурт "Мареничі" з Луцька, що на Україні. Артисти концертували вісім днів від 23-го до 30-го травня 1996 року. Виконали вони артистичне турне на території, де проживає україномовне населення.

"Мареничі" брали участь у "Днях Більська Підляшського" — культурноосвітній імпрезі, яка відбувалась в тому часі у місті Більськ. Концерти "Мареничів" відбулись в селі Парцьово, Крив'ятичі та Ягодники. 26 травня 1996 р. виступили з концертом у залі Дому культури в місті Більськ, де зібра-

*Братан, сестран - гитаган
Лемківщина" ми будим
"в Жервечи.
З найкращими побажаннями
Маренич-тріо з України.
Ванерій Ясрел -
V/96р.*

РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ

НОВІ КНИЖКИ о. Д-РА Д. БЛАЖЕЙОВСЬКОГО

У 1996 році вийшла друком у Львові книжка о. д-ра Дмитра Блажейовського, лемка з Вислока Горішнього, повіт Сянік: "Ієрархія Київської Церкви (861-1996)", Львів 1996, 567 сторін, видавництво "Камеяр". Ціна 20 доларів з додатком п'ять доларів на пересилку. Це переклад з англійської мови того ж автора, виданої у 1990 році під наголовком "Hierarchy of the Kyivan Church (861-1990)". Це список усіх єпископів від хрещення по 1996 рік, з поданням деяких інформацій, головну, коли і де був єпископом. У книжці є список усіх православних єпископів різних розгалужень і список грекокатолицьких єпископів, усіх не тільки в Україні, але і у діаспорі. Інформації загально олерті на наших літописах і різних історичних документах давнього, пізнішого та найновішого часу. Є поазбучний список єпархій з деякими інформаціями

і поазбучний список усіх єпископів від хрещення по сьогоднішній день. Є також карти поділу на єпархії у різних часах в історії.

Для історика ця книжка необхідна щодо минулого, бо єпископи, звичайно, відігравали поважну роль в історії України, а хто займається найновішими подіями на церковному полі, то знайде у цій книжці списки теперішніх різних православних єпархій, приналежних до різних юрисдикцій і особний поазбучний список усіх православних єпископів в Україні та у діаспорі за роки 1990-1996, з поданням деяких дат та коротких інформацій про кожного. При кінці є переданий авторові особисто власноручний список автограф патріярха Філарета Денисенка усіх єпархій з іменами і прізвищами їхніх єпархів у червні 1996 року, та переданий авторові патріярхом Димитрієм Яремою власноручний список усіх присутних владик УАПЦ, або їхніх делегатів, на розширенім Архієрейськім Соборі у Києві 6.6.1996 року.

Друга праця — це "Українські релігійні вишивки та інші зразки", 7-ма збірка, Львів 1996. Збірка видрукована у Львівській друкарні "Гордан". Це збірка усіх дотеперішніх взорів з доданням сімох нових взорів (Богородиці Неустанної Помочі, св. апостолів Петра, Павла, Андрея, Пресвятої Трійці, Пресвятої Родини і Богородиці зі святими Антонієм і Теодосієм Печерськими). Збірка має 110 рисунків на 196-тьох сторінках, бо частина більших взорів є на двох сторінках. Хто заінтересований вишиванням ікон на іконостас, на хоругви чи на стіни до церкви чи собі до хати, або хоче вишити до церкви обруси на престіл чи стихар чи хрест на фелон, ця збірка є необхідна. У збірці є взори на вишивання усіх дванадцять празників, які надаються до іконостасу або на хоругви чи на стіну до хати. Є взори ікон Богородиць, загально знаних в Україні: Покрови, Києвософійської Оранти, Вишгородської, Почаївської, Волинської (Луцької) і Неустаючої Помочі та Одегітрії. Ціна 25 американських доларів з додатком п'ять доларів на пересилку.

У США книжки можна набути:

Wolodymyr Kikta,
2316 Lori Ct,
Union, N.J. 07083-4935.

Володимир Кікта

лось багато публіки, а частина любителів української пісні з браку місць стояла на коридорі. За свої пісні "Мареничі" отримали масу оплесків, квіти та почесний диплом від бургомістра міста Більська — Андрія Степанюка.

В Білостоці у білостоцькій радіовисильні "Мареничі" награвали компакт-диск українських пісень, що буде розповсюджений в Польщі та Україні. 28-го травня ц. р. відбувся концерт в селі Дуб'яжино, де "Мареничі" були гостями місцевого українського народного хору "Родина". Співали разом — у спільному концерті українські старовинні пісні з Підляшшя та Волині. Відбувся теж концерт для мешканців села Ягуштова і сусіднього — Стрики. "Мареничі" є дуже популярні на Підляшші. Вони піднесли народні пісні на світовий артистичний рівень. Частина їхніх пісень співається на Підляшші з нагоди празників, весіль, христин. Ще раз велике "Дякуємо" "Мареничам" за духовну насолоду, яку вони дарували мешканцям Підляшшя. Наші гості з Волині вивезли з Підляшшя позитивне враження про плекання рідної культури в тому і навчання дітей літературної української мови в Більську та Черемсі.

Іван Киричук.

проф. МИХАЙЛО ДУДРА
1912 — 1982

НАШІ МЕЦЕНАТИ

ДАРІЯ ДУДРА
1919 — 1994

31 жовтня 1982 року відійшов у Вічність бл. п. проф. Михайло Дудра, ініціатор та співосновник Організації Оборони Лемківщини в Америці.

Михайло Дудра народився 16 листопада 1912 р. в Джерзі Ситі, Н.Дж. в родині емігрантів з Лемківщини: мати його з Гладишова, а батько з села Лосе, Горлицького повіту.

Коли Михайлові було тільки 1 рік, у 1913 році, він разом з родиною повернувся на Лемківщину, до рідного села Гладишів. Тут закінчив народню школу, а відтак гімназію в Горлицях. Вищі студії почав у Львові. Після 2-ох літ науки, у 1935 р., на доручення Товариства "Просвіта" Михайло Дудра приїхав до США, щоб допомогти лемкам на еміграції завершити їхній організаційний процес.

З його ініціативи, та в порозумінні з Нью-Йоркським Комітетом (який створився 3.X.1933 р.) вирішено створити центральну організацію допомоги Лемківщини — Організацію Оборони Лемківщини, якої офіційною датою заснування являється 4.IX.1935 р. Організація мала свою пресу "Лемківський Дзвін", редактором якої був Михайло Дудра.

У 1938 році Михайло виїхав до Німеччини, щоб продовжувати в Українському Вільному Університеті в Мюнхені науку, яку був розпочав у Львові. Там він одружився з Дарією Бахталовською, а опісля у 1949 р. подружжя Дудрів приїхало до США. Д-р Михайло Дудра працював професором на університетах в Огайо, Каліфорнії та Пенсильванії.

Передчасно відійшов у вічність у 1982 р.

Після смерти мужа, у 1983 р. Дарія Дудра перенеслася до Дітройту. Тут до кінця свого життя була активною у громадському житті. Померла 30-го серпня 1994 р.

Дарія і д-р Михайло Дудри привертали до себе увагу високою культурою, ввічливістю, а над усе добросердям та жертвенністю.

У їхньому завіщанні вони не забули за організацію, якої основоположником був Покійний, нею трудився та для неї працював; не забули за Організацію Оборони Лемківщини в Америці.

Дарія і Михайло Дудри відійшли від нас — Вони залишили по собі жаль — але рівночасно залишили теплий, незатертий спомин шляхетних людей.

Марія Дупляк

ГЕННАДІЙ УДОВЕНКО ПРИЇХАВ ДО США

Нью-Йорк. — З метою взяти участь у 51-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН, до Нью-Йорку прибув міністер закордонних справ України Геннадій Удовенко. Одночасно прибув керівник управління з питань зовнішньої політики Адміністрації Президента Володимир Огризко.

Програма перебування міністра в Нью-Йорку передбачала виступ в ООН в рамках загальнополітичної дискусії, зустріч з генеральним секретарем ООН, політичні консультації з "трійкою" Європейського Союзу та двосторонні переговори з керівниками МЗС 20 країн і виступ на форумі Бріджпортського університету.

Намічено також зустріч Г. Удовенко з представниками української та європейської громад США.

Зустріч з представниками української громади та преси відбулася в суботу, 28-го вересня 1996 р. в Консуляті України. Господарем зустрічі був консул Віктор Крижанівський з дружиною.

Г. Удовенко поінформував присутніх про су-

Зліва: М. Дупляк і міністер Г. Удовенко.

часний стан в Україні, її внутрішню та закордонну політику.

Організацію Оборони Лемківщини на цій зустрічі репрезентувала голова КУ Марія Дупляк, яка в розмові з міністром порушила справу депортації 45-46 років, акції "Вісла" та її наслідків, м. ін. надання переселеним статусу "депортованих".

З ЖИТТЯ ОРГАНІЗАЦІЇ

ВІДДІЛИ ООЛ ВЛАШТУВАЛИ СПІЛЬНИЙ ФЕСТИН-ПІКНІК

В традицію увійшов уже щорічний фестин-пікнік, влаштований 4-ма відділами ООЛ (Пассейк, Картерет, Ірвінгтон і Джерзі Ситі) та при підтримці йонкерського і ню-йоркського відділів.

Цьогорічний пікнік відбувся в неділю, 23-го серпня в Українському Домі Культури в Бавнд Брук, Н.Дж. Погода була, мовляв, на замовлення, тому і публіка дописала. Зіхались люди звідусіль: Нью-Йорку, Нью-Джерзі, Пенсильванні та навіть Коннектикат. Приїхали старші і молоді, члени ООЛ, її прихильники та симпатки.

Пікнік відкрив та ним провадив голова Організаційного Комітету пікніку Іван Гресь. На вступі він привітав присутніх гостей а саме: голову Крайової Управи ООЛ Марію Дупляк з чоловіком, голову Фондації Дослідження Лемківщини Володимира Кікту з дружиною, голову Пассейської Округи УНС Івана Хомко та всіх присутніх голів відділів ООЛ: Теодора Малиняка, Василя Гаргая, Василя Матлагу, Івана Нищіт та Володимира Блажейовського.

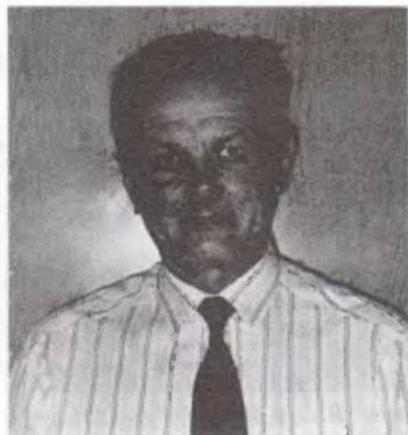
Тому, що кожного року дата влаштування пік-

ніку майже сходиться зі Святом Незалежності України — 24 серпня — коротке святкове слово сказав голова комітету та привітав присутніх зі святом. У своєму слові він розповів про 5-літній шлях України до закріплення та розбудови молодого держави. Процес будови держави є довгим — а на його дорозі успіхи та перешкоди. Але чи не найбільшим успіхом було прийняття конституції 28 червня ц. р.? Прийняттям закону про конституцію український нарід заявив свою державотворчу зрілість, своє бажання завершення будови своєї хати, своєї власної держави.

Завершенням святкового настрою була деклямація гості з України пані Петрушенко.

Відтак голова Крайової Управи ООЛ Марія Дупляк у своєму слові пригадала присутнім трагічні сторінки української історії: депортацію українського населення з його рідних земель Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя, та зокрема завершення того злочину — акцію "Вісла". Вона розповіла про плани ООЛ удокументовання подій

В ПАМ'ЯТЬ св. п. ЄВГЕНА ФЕДОРОНЬКА

Вістка про несподівану смерть інж. Євгена Федоронька була дуже болючою не тільки для родини але й для приятелів та всіх, хто знав цю надзвичайну людину, щирого українського патріота.

17-го липня 1996 року на 62 році життя передчасно відійшов у Божу Вічність довголітній голова Товариства "Лемківщина" в Дрогобичі, який від початку заснування Товариства був його прикладним головою, який брав активну участь у громадському і політичному житті міста Дрогобича. Є. Федоронько був громадсько виробленою людиною, любив свою Лемківщину і родинне село Чертіж к/Сянока, про яке написав спомин, що був поміщений в журналі "Лемківщина".

Закінчивши Інститут Політехніки у Львові в галузі інженера, став працювати директором Дрогобичського відділення інституту нафти і газу, де працював понад 35 років. Покійний втішався великою професійною здібністю та вирізнявся надзвичайною чесністю серед своїх працівників і мешканців міста Дрогобича.

Настав щасливий час для Євгена, коли дочекався вільної України, де міг працювати на рідній землі, для свого народу. Про вільну Україну покійний мріяв

1944-1947 років на фільмовій стрічці, та закликала усіх бути жертвенними на цю так конечну і потрібну акцію.

Після офіційної частини учасники пікніку збавлялися при звуках оркестри Олеса Кузишина "Луна".

А "пікніковий комітет" працював дуже зорганізовано і ефективно: в кухні пані і панове (!) з 3-го Відділу (Пассейк) старалися задоволити апетит всіх гостей; про напитки дбали члени 5-го Відділу

ЗАМІСТЬ КВІТІВ

Замість квітів на свіжу могилу св. п. Єви Мацко, складаємо на пресовий фонд журналу "Лемківщина": **25.00 дол.** — 3-ій Відділ ООЛ (Пассейк); **по 20.00 дол.** — Анна і Василь Гаргаї, Марійка і Степан Дупляки; **по 10.00 дол.** — Павло Гира, Теодор Марш, Ольга і Михайло Халути, Юлія Стефанів.

Мужеві Дмитрові, дітям, внукам та всій родині висловлюємо щирі співчуття.

— ● —

На далекому засланні, в с. Урово, воевідства Ольштинського у Польщі, відійшов у Вічність св. п. Йосиф Кош, народжений в селі Чашин, Ліського повіту. Покійний залишив у глибокому смутку ближчу і дальшу родину на рідних землях та діаспорі; він залишив брата Маріяна Кош з родиною, члена нашого Відділу. Замість квітів на могилу покійного, складаємо **25.00 дол.** на пресовий фонд "Лемківщини".

3-ій Відділ ООЛ в Пассейку, Н.Дж.

50 літ; ще в дитячих роках ми часто запитували себе: "Чи будемо мати наш рідний край, щоб для нього жити і працювати?"

Не маючи змоги взяти участь в похороні нашого доброго приятеля, друга, односельчанина Євгена, хай цей короткий спогад про наші спільні переживання, буде нев'янучим вінком на його передчасну могилу.

На похорон, що відбувся 19-го липня, 1996 р. в Дрогобичі, прибули його друзі з студентських часів Львова і Києва, представники управи міста Дрогобича, односельчани та члени Товариства "Лемківщина" Львова, Києва та Драгобича.

Замість квітів на свіжу могилу св. п. Євгена Федоронька складаємо **50.00 дол.** на Пресовий фонд "Лемківщини", а опечаленій родині, дружині пані Лідії і синам Юрієві і Богданові висловлюємо глибокі співчуття в їхньому горі. Вічна йому пам'ять!

Володимир Кікта.

(Ірвінгтон). При вступях працювали члени 4-го (Картерет) і 7-го Відділу (Джерзі Ситі); малою виграшкою займався теж 7-ий Відділ, а велику виграшку вів Теодор Полянський (5-ий Відділ), на яку нагороди подарували всі відділи.

І хоч наближався вечір, автобус з Нью-Йорку вже від'їхав, багатьом із нас не спішилось розходитись.

Оже з нетерпінням чекатимемо наступного пікніку, наступної зустрічі...

М. Д.

СКЛАДАЄМО ЩИРУ ПОДЯКУ ВІДДІЛАМ ООЛ, ЯКІ СКЛАЛИ ПОЖЕРТВУ В СУМІ ПО 250.00 ДОЛ.
НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖУРНАЛУ "ЛЕМКІВЩИНА":

3-й ВІДДІЛ ООЛ В ПАССЕЙКУ, Н.ДЖ.

4-ий ВІДДІЛ ООЛ В КАРТЕРЕТ, Н.ДЖ.

5-ий ВІДДІЛ ООЛ В НЬОАРКУ—ІРВІНГТОНІ, Н.ДЖ.

7-ий ВІДДІЛ ООЛ В ДЖЕРЗІ СІТІ, Н.ДЖ.

ВАШЕ ЗРОЗУМІННЯ ЗАБЕЗПЕЧУЄ ДАЛЬШУ ПОЯВУ ЖУРНАЛУ. ДЯКУЄМО!

КУ ООЛ в Америці,
Редакція і Адміністрація "Лемківщини".

ШАНОВНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ!

НА ОСТАННІЙ ОБКЛАДИНЦІ ЖУРНАЛУ НА НАЛІПЦІ З ВАШОЮ АДРЕСОЮ ~~З~~ЗНАЧЕНА ДАТА,
ДОКИ ЗАПЛАЧЕНА ВАША ПЕРЕДПЛАТА. ПРОСИМО СВОЄЧАСНО ВИРІВНЮВАТИ ВАШІ ЗАДОВЖЕН-
НЯ, ЗА ЩО ВАМ ЗГОРИ ДЯКУЄМО.

Адміністрація "Лемківщини".

ПОДЯКА

Вельмишановна пані Марія Дупляк,
Володимир Кікта
і все членство
Організації Оборони Лемківщини в Америці!

Наша родина, яка була переселена з Польщі,
Сяніцького повіту на терени Львівщини передає
Вам щиросердечну подяку за надану нам допомогу
для лікування нашого важкохворого сина, внука
Михайла.

Хай Вам Господь Бог пошле щастя, здоров'я,
чого і ми Вам бажаємо і шлемо Вам побажання і
подяку з рідної України.

З повагою до Вас
родина Капустинських
м. Дрогобич, с. Рихтичі

ПРОСИМО ВИПРАВИТИ

В списку жертводавців на лікування Михайла Капустинського ("Лемківщина", ч. 2, 1996, с. 26) в пожертвах по 250.00 дол. має бути: **Українська Федеральна Кредитова Кооператива "Самопоміч" в Ньюарку, Н.Дж.**, а не як помилково подано: Українська Православна Кредитова Кооператива (Нью-Йорк), за що перепрошуємо жертводавця та читачів.

Редакція.

На свіжу могилу **св. п. Михайла Фарбанця** складаю **10.00 дол.** на пресовий фонд журналу "Лемківщина".

**Юлія Полянська,
Елізабет, Н.Дж.**

Редакція не приймає матеріялів не підписаних авторами та застерігає за собою право скорочувати статті та правити мову. Прислані матеріяли редакція не повертає.

Статті підписані авторами, висловлюють їх власні погляди, а не погляди редакції. Редакція не буде поміщувати невічливих, образливих для кого-небудь висловів.

Передрук матеріялів з "Лемківщини" дозволяється при умові подання повної назви журналу.

Адреса: "LEMKIVSHCHYNA" Magazine, P.O. Box 7, Clifton, NJ 07011-0007, USA

"LEMKIVSHCHYNA" Magazine is published quarterly by Organization for Defense of Lemko Western Ukraine, Inc., P.O. Box 7, Clifton, NJ 07011-0007, USA.

Subscription Rate for 1996: in the United States of America \$ 12.00 per year (Bulk mail), in countries other than U.S., annual subscription is \$ 16.00 in U.S. currency; single copy: US \$3.00.

Квартальник "ЛЕМКІВЩИНА" видає Організація Оборони Лемківщини в Америці.
Адреса: P.O. Box 7, Clifton, NJ 07011-0007, USA.

Річна передплата на 1996 р.: в США 12.00 ам. дол. звичайною поштою; в країнах поза межами США 16.00 ам. дол. річно; ціна поодинокого числа 3.00 ам. дол.

Return to "LEMKIVSHCHYNA"
P.O. Box 7
Clifton, NJ 07011-0007

BULK RATE
U.S. POSTAGE
PAID
CLIFTON, NJ
PERMIT No. 937

<http://lemko.org>

Digitally signed by <http://lemko.org>
DN: cn=<http://lemko.org>, o=Walter Maksimovich,
ou, email=walter@lemko.org, c=US
Date: 2009.12.26 23:57:22 -05'00'

НАШІ ВИДАННЯ

- ДЕРЕВ'ЯНА АРХІТЕКТУРА УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ 40.00 ам.дол.
(альбомний формат, тверда оправа)
- АННАЛИ, Ч. 4. Матеріяли про Лемківщину 15.00 ам.дол.
(тверда, полотняна оправа, 256 стор.)
- АННАЛИ, Ч. 5. матеріяли-документи про Лемківщину 20.00 ам.дол.
(тверда, полотняна оправа, 256 стор.)
- Марія Остромира. ЛЕМКІВЩИНА В ОГНІ. Повість. 10.00 ам.дол.
(тверда, кольорова оправа, 264 стор.)
- Т. і М. Лопаткевич. МАЛА САКРАЛЬНА АРХІТЕКТУРА ЛЕМКІВЩИНИ 25.00 ам.дол.
(тверда, полотняна оправа, 490 стор.)
- "БУДЬ ЗДРАВА ЗЕМЛИЦЕ" 5.00 ам.дол.
(українські народні пісні про еміграцію)

До замовлення просимо ласкаво додати 2.50 дол. на покриття коштів пересилки

Замовляти на адресу:

The Lemko Reaserch Foundation, Inc.
26 Elm Street
Clifton, New Jersey 07013

Published by **Organization for Defense of Lemko Western Ukraine, Inc.**
P.O. Box 7, Clifton, New Jersey 07011-0007 USA

